

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Nicolle Šťastná

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Výuka cizích jazyků v dívčích vzdělávacích ústavech v Praze mezi lety 1910 – 1930

Education of foreign languages in girl's education intitutes in Prague between the years
1910 – 1930
Nicolle Šťastná

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Výuka cizích jazyků v dívčích vzdělávacích ústavech v Praze mezi lety 1910 – 1930* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Místo a datum odevzdání práce

.....

podpis

Chtěla bych na tomto místě poděkovat za pomoc a odbornou radu všem, kteří mi pomohli při mém bádání. V první řadě bych chtěla poděkovat pracovníkům Archivu hlavního města Prahy. Jmenovitě panu Mgr. Jiřímu Borovskému, paní Mgr. Zoře Damové a rovněž také paní Markétě Rodové a Janu Čihákovi. Dále bych chtěla poděkovat milým pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, paní Mgr. Ivě Prokešové a prom. historikovi Karolovi Bílkovi. Mé díky patří také pracovnícím a pracovníkům Národního archivu, které bohužel nemohu všechny jmenovat, neboť jejich přesná jména neznám, ale jsem jim za řadu poznatků velmi vděčná. Bez ochoty a pomoci všech těchto lidí bych nemohla prostudovat tolik archivních pramenů a patrně by ani nevznikla tato práce. V neposlední řadě chci poděkovat vedoucímu mé práce panu doc. PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D za ochotu vést tuto práci, podporu a odbornou pomoc.

.....

podpis

ANOTACE

Práce je primárně zaměřena na výuku cizích jazyků na třech významných dívčích středních školách, které působily v letech 1910 – 1930 na území královského hlavního města Prahy a posléze i na území Velké Prahy. Cílem této práce je snaha zrekonstruovat organizaci výuky cizích jazyků na středních školách na základě studia převážně archivních pramenů institucionálního původu. Práce se rovněž snaží zachytit proměny této výuky v průběhu výše uvedeného časového období. Důraz je kladen na význam politických situací, jež významně ovlivnily způsob utváření školní výuky. Neopomenutelnou součástí této práce je také snaha zachytit význam cizojazyčné výuky dívek pro ženské a národní emancipační hnutí, které probíhalo v průběhu 19. a 20. století v Praze.

KLÍČOVÁ SLOVA

dívčí školství, cizí jazyky, Praha, emancipace, střední školy

ANNOTATION

The bachelor's thesis is primarily focused on teaching of foreign languages at three important girls' secondary schools, which were existing in the territory of the Royal capital city of Prague, then also in the territory of Great Prague between the years 1910 – 1930. The aim of this work is to reconstruct the organization of teaching foreign languages at the secondary schools. The findings were found on the base of my study of archival sources of an institutional origin. The thesis seeks to capture the transformation of this teaching during the above-mentioned time-period. Emphasis is also placed on the importance of political situations, which have significantly influenced the form of school education. Another important part of this thesis is also the effort to capture the importance of education foreign-languages, primarily for women's and national emancipatory movements, which were getting under way in Prague in the 19th and 20th century.

KEYWORDS

girl's education, foreign languages, Prague, emancipation, secondary schools

Obsah

Úvod.....	7
1 Dívčí školství v Praze.....	12
2 Výuka klasických jazyků.....	22
2.1 Výuka latinského jazyka	23
2.2 Výuka řeckého jazyka	36
3 Výuka moderních jazyků.....	43
3.1 Výuka německého jazyka	44
3.2 Výuka francouzského jazyka	66
4 Výuka ostatních jazyků	81
4.1 Výuka anglického jazyka	81
4.2 Výuka ruského jazyka	84
4.3 Výuka polského jazyka	87
4.4 Výuka srbochorvatského jazyka	88
4.5 Výuka italského jazyka	89
Závěr	90
Seznam použitých informačních zdrojů	92
Seznam tabulek	94

Úvod

Úroveň vzdělanosti člověka bývá odvozována podle počtu řečí, kterými daný jedinec vládne. Tato skutečnost byla známa od nepaměti. Není nic pozoruhodného, když připomeneme, že cizími jazyky hovořily převážně vyšší vrstvy obyvatelstva, které měly možnosti se jazykům učit a zároveň měly možnost tyto znalosti patřičně využít. Právě takoví lidé si mohli dopřát cest do zahraničí, kupovat cizojazyčné knihy, případně měli příležitost se s cizinci stýkat a hovořit. Nebyli pochopitelně jediní. Další vrstvou obyvatel, jež ovládala cizí jazyky byli lidé, kteří žili v těsné blízkosti s cizinci, mnohdy mezi takovými lidmi existovaly i vzájemné příbuzenské vztahy. V neposlední řadě se jednalo o obchodníky a řemeslníky, kteří se naučili několika slově a frázím, aby se jim s cizinci lépe obchodovalo. Značnou roli v učení se cizím jazykům tvořil i faktor volného času. Nižší vrstvy neměly obyčejně dostatek volného času pro vzdělávání se a učení cizím jazykům a samozřejmě ne každý nemohl své znalosti procvičovat natolik, aby je brzy nezapomněl. Krom toho je jazyk také typickým znakem národa. Jakékoliv nahrazení mateřského jazyka jazykem zcela jiným, který je pro daný národ cizí, je považováno za ohrožení vlastního národa. Není náhodou, že se pro typický jazyk a mluvu daného národa používá pojmu „mateřský“. Bývá to většinou právě matka, která rozhoduje, který jazyk bude pro dítě jazykem mateřským. Svým způsobem tak významně ovlivňuje budoucí směřování svých potomků. Toho si byli vědomi i národní buditelé, kteří upozorňovali na tuto skutečnost a v duchu humanismu hlásali, že žena má být vzdělána, neboť tyto nabyté vědomosti může předat svým potomkům. V dobách emancipace českého národa, které je silně propojeno s otázkou, zda a do jaké míry pěstovat v Čěškách a Čěších vztah k českému jazyku, se objevují i první kroky ke zlepšení vzdělávání českých žen. Neboť ne všechny české ženy mohly pomoci národu v boji za emancipaci z prostého důvodu – neměly takové vzdělání, které by umožňovalo muže v tomto boji dostatečně podpořit. Pochopitelně čím vážnější dívka či paní, tím se jí mohlo dostat i lepšího vzdělání, které plně odpovídalo jejímu postavení ve společnosti.

Výuka a zlepšení znalostí určitého jazyka tak vévodila spíše ve společensky vyšších kruzích, kde byl jistý předpoklad, že se takové znalosti skutečně prakticky využijí. Budeme-li hovořit o měšťanstvu, mělo pro takovou výuku řadu předpokladů. Jak dostatek času na učení, tak i patřičný dostatek peněz. Krom těchto skutečností ale mělo i motivaci

se jazyky učit. Pokud by se kupříkladu dívka z měšťanské rodiny společensky znemožnila tím, že by něco neznala či neovládala, vystavila by ostudě nejen sebe, ale i svou rodinu, která ji vychovala a za její vzdělání tak formálně zodpovídala. Pochopitelně ani opak nebyl u takové dívky žádoucí. Byť se jednalo o měšťanstvo, i zde se dbalo na to, aby dívka byla především dobrou a zdatnou hospodyňkou, která je schopna vést vlastní domácnost a pečlivě dbát na služebnictvo, aniž by se nad ním povyšovala. Úroveň vzdělání měšťanských dívek vycházela z předpokladu jejich budoucí role manželky, hospodyňky a matky. Dívky měly umět vést domácnost, svými vědomostmi a půvabem vhodně reprezentovat svého manžela. Znalosti a dovednosti měly být úměrné tomu, aby si případná budoucí paní dokázala udržet své sociální postavení ve společnosti. Umění nenucené konverzace v cizím jazyce bylo hodnoceno jako užitečný kulturní kapitál nastávající manželky. Nebyl ovšem jediný a nepatřil mezi nejvýznamnější. Vědomosti a dovednosti, které byly od žen očekávány se v proměnách času pochopitelně měnily. Od vyšívání a hraní na klavír až po umění francouzské konverzace. Záleželo pochopitelně na otci, případně na manželovi, do jaké míry se dotyčná žena mohla takovým zálibám věnovat. Pokud žena neměla ve své blízkosti žádnou takovou autoritu, ani v podobě bratra, který by se o dívku postaral, pak nemohla mít dostatek vyhlídek na studium, neboť byla nucena zabezpečit především sebe, případně své blízké.

Právě tento důvod bývá označován jako zásadní argument pro rozvoj dívčího vzdělání. Pokud totiž taková situace nastane a žena nemá možnost se sama živit, je zde reálná hrozba, že bez pomoci známých a příbuzných upadne do bídy. Že taková hrozba má svůj reálný základ je zjevné z životního příběhu Boženy Němcové, která navzdory tomu, že pocházela z vyšších vrstev, dožívala v nelichotivých podmínkách a čeští vlastenci se za ni styděli.

Česká společnost, scházející se na dýcháncích a v salónech, se rozhodla, po vzoru západních zemí, byť i lehce navzdory rakouskému státnímu aparátu, zabývat ženskou otázkou a také otázkou týkající se vzdělání českých žen. České snahy ovšem byly často v rozporu s oficiálním stanoviskem rakouské monarchie. Ženám byla větší práva upírána a na otázku českých žen. Jako argument na otázku, proč taková práva mají muži a ženy nikoliv, byla zdůrazňována branná povinnost mužů v případě vypuknutí válečného konfliktu. V případě hrozby války muži za vlast prolévají krev, na rozdíl od žen a z toho

důvodu mužům náleží i větší práva než ženám. Ženské spolky většinou zdatně argumentovaly tím, že jsou to právě ženy a děti, které jsou válečnými konflikty zasaženy nejvíce, neboť právě na jejich bedrech zůstává následná péče o rodinu a děti, případně i manžela, pokud vůbec válečný konflikt přežil a vrátil se ve zdraví k rodině. V průběhu 19. století došlo ke třem významným konfliktům: k bitvě u Slavkova, k červnovému povstání v roce 1848 a také k prusko-rakouské válce v roce 1866. V každém z těchto konfliktů se snažily raněným pomoci i české ženy. V některých případech mnohé z nich dokonce aktivně zasahovaly do bojů, byť se jednalo především o zdravotní pomoc. Postupně s přibývajícím konflikty a zřetelně se měnící demografickou křivkou bylo jasné, že i kdyby se všechny ženy toužily vdát, budoucího manžela se jim nedostane a je zapotřebí, aby se tato početná skupina neprovdaných žen, včetně vdov a sirotek, užívala sama. Často také docházelo k tomu, že ženy v aktivním věku musely žít nejen děti, ale také své rodiče.

Vojenské konflikty, národnostní třenice a neutěšený stav české chudiny – i to byla témata, která se nevyhnula ani pražským salónům významných měšťanů. Zároveň se také diskutovalo o tom, jak tuto situaci zlepšit. Střední vrstvy v českých zemích hovořily především německým jazykem, neboť příslušnost k této sociální vrstvě byla často silně spjata s určitým sociálním statutem. K českému jazyku, tedy své mateřštině, se snažili tito měšťané a měšťanky postupně navracet. Byť je zapotřebí uznat, že ani v tomto případě se mnohdy nedospělo ke kýženému výsledku. První iniciativa tedy vzešla z řad měšťanstva, které bývalo považováno za váženou vrstvu obyvatelstva, která se češtiny stranila, především kvůli svému postavení ve společnosti, které bylo většinou spojeno s aktivním užíváním německého jazyka. Tato významná změna v myšlení a určitá snaha, být solidární s ostatními Čechy, vedla k řadě významných změn (od charitativní činnosti, až po vznik jeslí a mateřských školek), které nakonec vyústily ve vznik prvních dívčích škol, kterému se bude věnovat následující kapitola.

Bádání týkající se dívčí výuky cizích jazyků je velmi komplikované, neboť se v tomto tématu snoubí několik významných faktorů, které výuku pomáhaly významně formulovat. Jedná o problematiku, která je silně propojena s procesem postupné emancipace českých žen a jež velmi úzce souvisí i s emancipačním hnutím českého národa a českého jazyka. S tím se rozvíjí související spor o významu germánství nad

slovanstvím. Spíše, než o českoněmecký spor se jedná spíše o česko-rakouský spor, neboť čeští vlastenci činili vše, aby se výrazně odlišovali od rakouského výchovného systému. Krom toho také zasahuje do sporu dívčích soukromých škol a klerikálních škol, který se vyostřil v roce 1906 vznikem Dívčího gymnasia kongregace školských sester řádu svatého Františka na Královských Vinohradech, kdy pohár pověstné trpělivosti s klerikálními ústavu přetekl. Tímto letitým sporem (který neminul ani brněnskou Vesnu) se naplno rozvinula myšlenka, zda je vhodné dívky v těchto ústavech vzdělávat, protože dívky se zde neučí tomu nejdůležitějšímu, tedy formulování vlastního úsudku na základě získaných znalostí a rozvoji kritického myšlení. Mezi další spory můžeme počítat i spor pražských řemeslníků a obchodníků, kterým se nelíbila nekalá činnost Ženského výrobního spolku, který prodáváním výrobků začek prakticky způsobil konkurenci na trhu. Nejedná se ani tak o spor žen a mužů, ale jedná se o řadu více či méně významných sporů, které se navzájem propojují. Otázka genderu v nich paradoxně příliš nefiguruje. Nebudeme-li tedy mezi tyto spory počítat urážky a posměšky na adresu žen ve smyslu, že intelektuální činnost dívkám bere jejich půvab, případně, že škodí jejich zdraví. Ve skutečnosti to byli muži, kdo ženám pomohl vzdělávací ústavy založit a v dobách, kdy představa ženy učitelky byla naprosto utopická, na těchto ústavech dívky vyučovali. Často až do doby, než ženy získaly ve školství početní převahu. Bez mužů jako byl Karel Slavoj Amerling, Vojta Náprstek, Tomáš Garrigue Masaryk či František Drtina by ženy pravděpodobně nikdy nedosáhly takového úspěchu.

Pokud se vrátíme k tématu výuky cizích jazyků narazíme na jeden významný poznatek, který se napříč dějinami objevuje neustále. Zakládá se na skutečnosti, že školní výuka nikdy není a nikdy ani nebyla nezažatá. Právě naopak. Vždy se v ní zrcadlí obraz doby a jakési oficiální loajálnosti a závazků. Tato skutečnost se promítá vždy do výuky cizích jazyků. Sledované období 1910 – 1930 bylo zvoleno záměrně, neboť přibližně kolem roku 1910 jsou v Praze zastoupeny téměř všechny typy dívčích středních škol. Obsah této práce tvoří výuka cizích jazyků na třech dívčích středních školách s právem veřejnosti rozličného typu – Vyšší dívčí škole, Dívčím gymnasiu spolku Minervy v Praze a Dívčím lyceu na Královských Vinohradech. Vzhledem k rozsahu práce nebylo možné publikovat větší množství získaných informací o výuce na jiných školách a výsledek této badatelské činnosti by nepřinesl v celku nic nového a mnohé informace by se opakovaly. Z toho

důvodu jsem se rozhodla soustředit pouze na tzv. „první školy“ – první pokračovací školu v Praze, první dívčí gymnasium v Praze a první dívčí lyceum, které sice v době svého vzniku nepatřilo do pražského obvodu, ale roku 1922 se do něj začlenilo a odpovídá tak zadání práce. Většina škol se navíc ve sledovaném období přeměnila v reálná gymnasia s vlastní učební osnovou.

Cílem mé práce je přiblížit proces edukace dívek na středním školství zhruba před sty lety s přihlédnutím k době, kdy k edukaci dívek docházelo. Jak jsem již podotkla každé historické období výrazně ovlivňuje i školní osnovy a z toho důvodu se stává i dalším námětem, které přispělo ke vzniku této práce, která si klade za cíl sledovat, jak se historické události a míra politické loajálnosti aktuálně promítly do způsobu vyučování a do školních osnov. V tomto studiu se snažím vycházet převážně z pramenů institucionální povahy. Důvod je odvozen z rozsahu práce, neboť prostudování pozůstalosti by zabralo velké množství času, a nakonec by nalezené prameny nemohly být ani dostatečně využity. Rozhodla jsem se proto vycházet převážně z pramenů výše zmíněných institucí a také archivních dokumentů spadajících do fondu Zemské školní rady. Pevně čerpám z výročních zpráv jednotlivých ústavů, neboť ve své práci chci zachytit především způsob a organizaci školní výuky. Informace čerpám také z učebních osnov, statistik žactva, maturitních protokolů, organizačních statutů a z korespondence vedené mezi jednotlivými ústavu a Zemskou školní radou. Během svého studia jsem prostudovala také školní kroniky, přesto jsem se rozhodla je citovat poskromnu, neboť právě školní kroniky podléhají určité státní ideologii a obsahují vesměs informace, které bylo nutno zveřejnit kvůli případným inspekcím Zemské školní rady. Krom archivních fondů zmíněných tří institucí, z nichž většina se nachází v Archivu hlavního města Prahy, jsem se rozhodla prostudovat i dobová periodika, ze kterých ve své práci čerpám některé pasáže, jež jsem se rozhodla v práci doslovně citovat, neboť mi přijdou zásadní pro pochopení celé práce. Pouhou parafrází by mnohé úryvky ztratily onu výpovědní hodnotu doby.

1 Dívčí školství v Praze

Vybudování struktury specializovaného koedukovaného školství nebylo od počátku vůbec snadné. Ani snaha osvícené panovnice Marie Terezie, která se snažila podpořit vzdělání těch, kteří v pomyslné hierarchické tabulce obyvatelstva stáli na nejnižších stupních, nedospěla ke kýžené myšlence, že se poměry těchto lidí mohou radikálně změnit jejich přístupem ke vzdělání. Logicky tato snaha nebyla vedena pouze touhou samotné panovnice zlepšit životní podmínky chudiny. Marie Terezie si uvědomovala zaostalost rakouského mocnářství oproti ostatním zemím a rovněž si byla náležitě vědoma skutečnosti, že bez četných reforem by se země nemohla vyrovnat ostatním evropským státům. Tím, že byla zaostalá říše, bylo zaostalé i obyvatelstvo, pokud tedy chtěla panovnice udržet krok s ostatními mocnostmi, bylo nutno pozvednout úroveň obyvatelstva, a to prostřednictvím vzdělání. 1. ledna 1775 vstoupil v platnost *Schulpatent*, který povinně nařizoval všem dětem v rozmezí šesti až dvanácti let povinnou školní docházku do škol.¹ Krom chlapců měly tuto povinnost také dívky, ovšem navzdory této skutečnosti bývaly dívky ve školách vidět podstatně méně, než tomu bylo v případě chlapců. Mnohem častěji se případy vysoké absence dívek ve škole objevovaly především na venkově, neboť rodiče usoudili, že dívkám vzdělání beztak k ničemu příliš nebude a bude tedy výhodnější, když se dívky budou soustřeďovat na pomoc v domácnosti, případně si přivydělávaly jako děvečky na statcích. V roce 1780 proto dívkám byla udělena výjimka, která dívkám umožňovala, že nemusí docházet na koedukované vyučování, pokud si to jejich rodiče nepřejí.²

Požadavky nové doby kladly pochopitelně i vyšší požadavky na všechny, kteří v ní byli nuceni žít. Význam matky se dostával stále zřetelněji do popředí zájmu, neboť právě rodiče tvoří důležitý faktor, který ovlivňuje významně výchovu dětí. Pokud rodiče nemají dostatečné vzdělání, zpravidla nemohou dětem vštěpovat ani správné vzorce chování. Vzdělání dívek nebylo, na rozdíl od vzdělání chlapců, považováno za něco, co by bylo rodině ku potřebě. Kvality dívky spočívaly především v její pracovitosti, schopnostech a

¹ LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. str. 197.

² LENDEROVÁ, Milena: Dívčí vzdělání v Čechách v 19. století, In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století*, Plzeň, 4.- 6. března 2004, Praha: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2004, str. 375.

naučených dovednostech. Dívka se měla starat především o domácnost, vypomáhat rodičům a později se postarat o manžela, případně i o děti. Je to většinou právě žena, kdo vychovává nastávající generaci. Navíc, pokud to zabezpečení rodiny neumožňovalo, byla žena i vychovatelkou a učitelkou vlastních dětí. A u té bylo určité, byť elementární, vzdělání zapotřebí. Pokud by byly dívky dostatečně vzdělány natolik, aby ovládaly základy psaní, počtů a plynule se vyjadřovaly, získaly by tím základní znalosti a dovednosti, díky kterým by si, v případě vlastního zájmu, mohly své vědomosti samostatně rozšiřovat. Vzdělání zároveň poskytovalo také možnost, jak vytvořit vzdělanější společnost, která bude připravena na život v moderní době vědeckotechnického pokroku. Taková společnost v sobě bude mít patriční touhu po vzdělání a plně se tak odproští od zažitých předsudků, které neumožňovaly pokrokové smýšlení. Nebylo pochopitelně výjimkou, že rodiče například často své děti strašily různými příběhy o strašidlech, která mohou dítěti ublížit v případě, že touha dítěte po objevování něčeho nového bude větší, než bylo rodičům záhodno. V některých případech bylo toto strašení záměrné, v jiných případech takovým příběhům věřili i samotní rodiče. V dětech tak podporovali určitý stereotyp a strach ze všeho nového.

Snaha o rozšíření školní docházky neměla pouze svůj filantropní charakter, šlo také o cílenou snahu rozšířit výchovné působení úřadů na celé obyvatelstvo.³ Mnohdy i lehce paradoxní. Ze záměru vzdělat všechny děti bez ohledu na jejich sociální původ lze spatřovat určitou snahu přetvořit monarchii ze zastaralého a zbídačeného státu v moderní evropský stát, který bude následovat ostatní osvícené evropské země. Zároveň ovšem byla panovnice silně věřící katoličkou, která si uvědomovala možné nebezpečí ohledně náboženské otázky v monarchii. Výuka byla soustředěována především do škol, které byly zřizovány v blízkosti far a kostelů, kde děti elementárním znalostem vyučovali místní faráři. Nebylo bez výjimky, že právě faráři se snažili apelovat především na mravní výchovu svých drobných svěřenců, mnohdy právě tím způsobem, že děti strašily možnými tresty, pokud by se děti nechovaly dostatečně zbožně a hřešily by.⁴ Tento směr

³ STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti: genderové a sociální aspekty procesu socializace mládeže v období 1774-1868*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2013, str. 69.

⁴ STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti: genderové a sociální aspekty procesu socializace mládeže v období 1774-1868*, str. 199 – 202.

výuky tedy nevedl k zamýšlenému cíli, spíše naopak. Objevovalo se více stížností na úroveň elementárního školství a na skutečnost, že mnohé děti neumějí po absolvování škol ani číst ani psát. O chabé docházce dětí, převážně dívek, do školy nemluvě.

V případě, že se dívkám podařilo dochodit povinnou školní docházku a chtěly se nadále vzdělávat, neměly mnoho možností, jak ve studiu i nadále pokračovat. Střední školství chybělo. Větší šanci měly dívky z měšťanských rodin, které paradoxně do obecných či měšťanských škol většinou do škol nechodily. Důvody byly ryze praktické. Dívky by přicházely do kontaktu s chudinou, kde bylo jednak riziko infekčních chorob, které mohly dívky ohrozit na fyzickém zdraví.⁵ Mimo to úroveň vzdělání, kterou takové dívky mohly pochytit od rodičů se zcela odlišovala od vědomostí a naučených způsobů chování dětí z chudinských čtvrtí. Škola se snažila především děti naučit základům čtení, psaní a počítání, což bylo na úroveň měšťanských dívek poměrně nedostačující učebná látka. Měšťanské děti tak mohly na zbytek třídy působit nafoukaně, neboť se dalo předpokládat, že takové dítě má vyšší motivaci k dalšímu vzdělávání, zatímco ostatní děti mnohdy do školy ani nedorazily. Měšťanským dívkám zbylo pouze pár možností, jak se dále vzdělávat. První variantou byl soukromý učitel, který dívkám dával kondice. Ostatní varianty byly českým vlastencům vesměs trnem v oku. Pokud byly dívky z dobře situovaných rodin, mohly si dovolit pobyt v některém zahraničním pensionátu, případně studovat na některém ze soukromých ústavů, které se na území Královského města nacházely. Realita ovšem byla taková, že dobrá polovina z těchto škol v Praze byla francouzská, kde jazyku vyučovali rodilí mluvčí. Další možností byla výuka dívek v některé z škol, které byly provozovány řádovými sestrami. Řádové sestry, které dívky vyučovaly, si patrně uvědomovaly, že pokud dívka tuto školu absolvuje není vhodné, aby se snažila své vědomosti uplatňovat. Tím by totiž porušila v ústavu tolik vštěpované dogma, že dívky mají být především zbožné křesťanky, v případě, že se vdají, mají v tomto duchu vychovávat i své děti. Pochopitelně i v těchto vzdělávacích ústavech se kladl důraz na výuku cizích jazyků, převážně němčiny a francouzštiny.⁶

⁵ LENDEROVÁ, Milena: Dívčí vzdělání v Čechách v 19. století, In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století*, Plzeň, 4.-6. března 2004, Praha: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2004, str. 377.

⁶ Tamtéž.

Samozřejmě ve všech případech se jednalo o školy, které byly placené a dívkám z nižších vrstev tak prakticky nedostupné. Nejen ohledně finanční stránky věci, ale také vzhledem ke skutečnosti, že tyto dívky většinou nedochodily ani povinnou školní docházku, zůstávala jim brána dalšího vzdělání a studování zpravidla uzavřena. Možnost se nadále vzdělávat mělo podstatně menší množství dívek, pro které se otevíralo stále více církevních škol. Pokud se dívky chtěly dále vzdělávat, mohly si vybrat z několika ústavů, které tou dobou na území Královského hlavního města Prahy existovaly. Těmi nejznámějšími byly ústavy U sv. Anny, U sv. Voršily a Anglických panen. Krom nich existoval v Praze také Tereziánský ústav šlechticů. Název odkazující na rakouskouherskou panovnici nebyl náhodný. O založení a chod ústavu se angažovala nejen sama panovnice, ale také její dcera Marie Anna. Ústav ovšem nesloužil ke vzdělání pražských a mimopražských dívek, ale pouze mladým vybraným šlechticům. K vyřešení problému vzdělávání dívek tak příliš významně nepřispěl.

Situaci se školami pro dívky komplikovala také jazyková bariéra, neboť se velmi rychle rozrůstal počet pražských německých škol. Nebylo tomu tak náhodou, neboť němčina byla výstižně považována za vládnoucí jazyk všech státních institucí. Kdo němčinu neovládal, nemohl pomýšlet na vyšší společenský status a lepší zabezpečení. Docházelo tak postupnému štěpení, kdy i české měšťanské vrstvy hovořily především plynulou němčinou a snažily se dorozumět chatrnou češtinou, zatímco u společensky nižších vrstev tomu bylo právě naopak. Budování škol v Praze bylo velmi komplikované a naráželo na četné problémy, byť ani v budování mimopražských škol nelze spatřovat určité výhody.

Dívky se měly stát především zdatnými hospodyňkami. Všeobecně se mělo za to, že takové je hlavní poslání ženy – manželky a že nešťastná manželství jsou postavěna také na skutečnosti, že málo dívek je schopno efektivně řídit chod vlastní domácnosti, natož ji snoubit s péčí o děti a s vlídným chováním k manželovi. Toto bylo považováno za častý důvod, proč se muži uchylují raději k milenkám, případně ještě hůře k prostitutkám a svým chováním tak zvyšují nejen počet padlých žen ve městech, ale také počet nemocných nakažených pohlavními chorobami. Toho si také byla velmi dobře vědoma i Magdaléna Dobromila Rettigová, která bývá v oblasti ženských práv považována za jakousi první průkopnici v českých zemích. Rettigová si velmi dobře uvědomovala, jak podstatné je umění vytvořit domov, kam se jeho členové budou rádi vracet a snažila se

vynaložit své úsilí, aby pomocí svých knih a také praktických škol naučila dívky tomu nejnütnějšímu, co by měla hospodyňka ovládat.⁷

Z prostředí pražských salónů, kde se probírala i záslužná činnost Magdaleny Dobromily Rettigové, se zrodil v mysli Karla Slavoje Amerlinga velkolepý plán na vybudování první dívčí školy v Praze. Amerling navštěvoval salóny u Fričů a u Staňků. Jednalo se o dva pražské salóny dvou rodin, které byly příbuzensky spjaty, neboť obě dvě paní domu byly sestry. Krom toho měly ještě jednu, Antonii Reissovou, která později přijala pseudonym Bohuslava Rajska a jež v roce 1839 spoluzaložila *Společnost dívek českých*. Tento spolek se snažil vychovat vlastenecky smýšlející matky a učitelky.⁸ Rajska oslovil Amerlingův nápad na založení dívčí školy a stala se učitelkou na tomto Amerlingově ústavu, později známého pod pojmem „*Budečská škola*“. Název odkazující na přemyslovské hradiště nebylo zvoleno náhodně. Amerlig se navíc snažil do svých velkolepých plánů zasvětit i Karla Chotka a Lva Thuna, kteří tuto vizi podporovali.⁹ Původní vizí bylo vybudovat Budeč jako soustavu několika budov, od škol až po nemocniční budovu. V tomto ohromném komplexu mělo docházet nejen k výuce budoucích učitelů, ale také třeba řemeslníků. Došlo ovšem jen k vybudování dívčí školy. Komplikací rovněž bylo, že Rajska toužila mít vlastní dívčí školu, kvůli které absolvovala také učitelský kurz a jaksí na truc si otevřela vlastní školu ve Vodičkově ulici, později se provdala za Františka Ladislava Čelakovského a přestěhovala se do Vratislavy. Budečská škola nakonec kvůli finančním problémům musela předčasně ukončit svůj velkolepý cíl, který si předsevzala. Je zapotřebí připomenout, že Amerling se snažil o vytvoření české školy, neboť školství bylo stále záležitostí na výsost německou. Výuka probíhala především ve večerních hodinách. Samozřejmostí byly vycházky, výlety či návštěvy divadelních představení. Dluhy, které školu umořovaly nakonec donutily Amerlinga k tomu, že školu musel uzavřít.¹⁰

⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, str. 12 – 13.

⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. str. 13.

⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. str. 10.

¹⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, str. 23.

Ve stejném roce byl zároveň založen *Spolek Slovanek*, v jehož čele nechyběla ani Svatava Amerligová, Johana Fričová či Honorata Zapowá. Tento spolek měl za cíl vytvoření první dívčí školy na území Královského hlavního města Prahy. Tohoto cíle ovšem neměl možnost dosáhnout, neboť existoval pouhý jeden rok. Přesto se angažoval jako doposud málokterý i v revolučních dnech roku 1848. České ženy tehdy zorganizovaly dokonce několik politických akcí. Tou první byla petice českých žen z března roku 1848 císaři do Vídně, ve které žádaly propuštění polských vězňů, kteří byli uvězněni v roce 1842 v českých věznicích. Tou druhou byl smělý plán proti Windischgrätzovi. Během revoluce, když Windischgrätz obvinil Pražany z tajně organizovaného červnového spiknutí. České ženy se proti tomuto nařčení ohradily a uspořádaly společnou schůzi a sbírku proti Windischgrätzovi, se kterou se rozhodly jet k císařovně do Vídně. Spolku se dostalo té cti, že byl císařovnou přijat. Údajně jim měl jistý ministr slíbit pomoc v jejich úmyslu založit v Praze dívčí školu. Když ženská delegace odjížděla z vídeňského nádraží směrem ku Praze, přišly se s nimi rozloučit skupiny Čechů žijících ve Vídni včetně dalších slovanských nadšenců. Tuto akci měl organizovat Vojta Náprstek, který později odešel do emigrace.¹¹

Padesátá léta jsou obdobím neoabsolutismu a utužení politické moci. I přesto se ovšem opět objevila snaha otevřít dívčí školu. V roce 1855 vznikla škola spojená s jménem Honoraty Zapové. Opět se však jednalo o soukromou školu s vysokým školným.¹² Zapowá krátce po zřízení školy v lednu 1856 umírá.¹³

Roku 1858 se ze svého exilu ve Spojených státech amerických navrací Vojta Náprstek. Pln dojmů z ciziny začal v domě U Halánků, jenž patřil jeho rodině, pořádat přednášky do veřejnost. Těchto přednášek se později účastnily především ženy. Na základě těchto besed vznikl *Americký klub dam*. Vojta Náprstek byl nadšeným stoupencem technického pokroku a také ženské otázky. Ze svého pobytu si přivezl řadu knih a od roku 1862

¹¹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, str. 35.

¹² LENDEROVÁ, Milena: Dívčí vzdělání v Čechách v 19. století, In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století*, Plzeň, 4.- 6. března 2004, Praha: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 2004, str. 378.

¹³ Existuje několik zdrojů, které se ve svých tvrzeních rozcházejí. Marie Bahenská například tvrdí, že Josef Wenzig žádal v roce 1855, po smrti Zapové, Boženu Němcovou, aby se ujala řízení ústavu, ta však odmítla. Dále viz. BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. str. 17.

pořádal pravidelné přednášky na Střeleckém ostrově. Byť se jednalo o přednášky a předváděcí akce vesměs technického rázu, těšily se velkému zájmu žen. Náprstek ženám ukazoval fungování nových technických nástrojů, od struhadla po šicí stroj, které ženám dokázaly ušetřit čas a energii. Zároveň se snažil propagovat například i vaření na plynu.¹⁴ Krom toho se spolu s ostatními angažoval za vznik pokračovací školy pro české dívky.

21. září 1862 bylo výnosem c. k. místodržitelství v Praze vydáno povolení ke řízení Městské vyšší školy. Ředitelem byl zvolen Vilém Gabler, který se rozhodl, že místo přijme, ovšem pouze až navštíví v zahraničí podobný typ škol, aby věděl, jak takové školy fungují. Gabler se rozhodl vzít si vzor z francouzských vyšších dívčích škol a roku 1863 byl zahájen zápis do první třídy.¹⁵ Byť si mnozí mysleli, že dívek se do takové školy přihlásí pouze minimální množství, opak byl pravdou. Počet uchazeček vysoce převyšoval počet míst. Škola tak překonala námitky, že dívky o pokračovací školu nebudou mít dostatečný zájem, který dokládaly chabou návštěvností měšťanek.

Díky úsilí českých žen včele s Karolínou Světlou byl v roce 1871 založen *Ženský výrobní spolek*. Ženský výrobní spolek se zasazoval především o snahu vzdělat dívky natolik, aby se byly schopny uživit vlastní prací. Zároveň se spolek staral o rozvoj a odbyt ženské výroby. Škola byla opět soukromá, dívky, které prokázaly, že pocházejí ze sociálně slabších rodin měly výuku zdarma. V čele spolku stála Karolína Světlá, později se k této snaze připojila i Eliška Krásnohorská, která tvrdila, že úspěch českého Ženského výrobního spolku je dán tím, že české dívky již předtím hojně vstupovaly do německého výrobního spolku, neboť jiného v Praze nebylo.¹⁶ Díky spolku vznikla také Obchodní-průmyslová škola pro dívky. Náplní studia bylo naučit dívky praktickým dovednostem, které by jim mohly pomoci nalézt v budoucnu praktické uplatnění na trhu práce. Škola výrobky dívek prodávala a dívky tak za svou práci dostali i menší finanční odměnu.

¹⁴ SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Národní muzeum, 2012. str. 27.

¹⁵ AHMP, Vyšší dívčí škola a dívčí reálné gymnasium hlavního města Prahy, *Půlstoletí Vyšší dívčí školy Královského hlavního města Prahy*, inv. č. 1365, č. kartonu: 32, str. 23 – 24.

¹⁶ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, str. 66 – 67.

Komplikace nastaly, když se o tomto způsobu prodeje dozvěděli řemeslníci z okolí, kteří tento způsob „studia“ chápali jako nekalou konkurenci.¹⁷

Stále ovšem chybělo to nejpodstatnější – dívčí gymnasium s právem veřejnosti. 8. února 1890 vyšlo v Ženských listech Provolání českých žen k Říšské radě do Vídně. Se stejným svoláním vystoupil před poslance v Říšské radě Karel Adámek, který tlumočil obsah svolání, jenž se týkalo nutnosti vysokoškolského vzdělání žen a také zřízení dívčího gymnasia, které by dívkám umožnilo tento cíl splnit. V červnových dnech pak vedení Ženského výrobního spolku založilo *Spolek pro ženské studium Minerva*, které 9. června 1890 předložilo Zemské školní radě žádost o povolení zřídit na území Královského hlavního města Prahy střední školu pro dívky. Žádosti bylo 24. července 1890 vyhověno.¹⁸ K zápisu se přihlásilo 56 zájemkyň o studium, z nichž 51 dívek nastoupilo do prvního ročníku. Na důkaz svého obdivu k statečné bojovnici daroval Vojta Náprstek Elišce Krásnohorské 51 růží.

Roku 1906 došlo mezi dívčími ústavu k tzv. klerikálnímu skandálu. 6. července roku 1906 se konala schůze Pokrokového studentstva, Ústředního spolku českých žen a Ženského klubu na protest proti gymnasiu Minerva. Minervě bylo navrhováno, aby se Minerva stala veřejnou školou a přešla pod správu Ministerstva kultu a vyučování. Vedení Minervy to ovšem odmítalo s odůvodněním, že pokud by škola byla přenesena pod ministerstvo, mělo by za následek, že by studentky ze sociálně slabších vrstev, které nemohly platit vysoké školné, byly ochuzeny o příspěvky na studium z Brádkovy nadace. Ta uzavřela smlouvu na podporu chudých a nadaných studentek s dodatkem, že finanční prostředky z nadačního fondu mohou být poskytnuty pouze studentkám Minervina ústavu. Představitelé Minervy se proto obávali, že by o tuto finanční pomoc mohli přijít, případně by mohlo dojít ke sporu, který by se musel řešit právníkou cestou. Navíc byl zájem o Minervu tak vysoký, že gymnasium nebylo schopno vyučovat ani žáčky, které ke studiu přijalo. Dívky tak musely se započítím studia na Minervě počkat až do doby, než Minerva zajistila vhodné prostory pro výuku. V tomto období, kdy rozčarovnost z dívčího gymnasia, které podle mínění veřejnosti, pouze produkovalo inteligentní dívky, které

¹⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. str. 75.

¹⁸ SEKÝRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, str. 9 – 11.

nemají možnost studovat na všech fakultách pražské univerzity, nemluvě o skutečnosti, jak složité to takové ženy mají se sháněním zaměstnání, se v Praze objevila skupina školských sester z kongregace svatého Františka a rozhodly se, že na Královských Vinohradech otevřou vlastní dívčí gymnasium. Tato zpráva, jež se šířila Prahou Minervu zaskočila. Ještě více všechny překvapila rychlost, s jakou školské sestry dostaly takřka okamžité povolení školu na podzim otevřít v Korunní ulici na Vinohradech. Minerva se jen velmi těžce vyrovnávala se skutečností, že místo toho, aby sestry otevřely dívčí lyceum či dívčí reálné gymnasium se raději rozhodnou Minervě konkurovat. Svě nesmírné rozčarování z takového počínu pak Krista Nevšimalová publikovala v Ženských listech, kde nešetřila ostrými slovy a kritikou nejen na školské sestry, ale také na spolky, které chtějí Minervu zahubit. „*Za doby svého trvání bezpočtukrát napsala Minerva do veřejných listů a do svých výročních zpráv, v jak žalostně chudých poměrech finančních se nachází, že se až hanbí za vývěsní štít národní chudoby – ale na všechny výzvy a na veškeré prosby – bylo mlčení a naprostý klid jedinou odpovědí. Leč najednou dovoluje si každý, kdož dříve ani prstem nehnul a komu vyšší vzdělání ženino ani v nejmenším na srdci neleželo, přímo rozkazovali, co a jak má Minerva konati. Po patnáctiletém ignorování anebo přímém hanobení Minervy může nás podpora této veřejnosti příliš málo těšiti, když jest ještě dávána s podmínkou, že se má státi Minerva kyjem, kterým se má bušiti do klerikál. ústavu, o který by se ten útlý a drahocenný kyj nepochybně zlomiti musil.*“¹⁹ Často bývalo upozorňováno také na skutečnost, že řádové sestry zakládají dívčí klerikální školy, ve kterých připravují dívky na výkon povolání vychovatelek. Navzdory školskému řádu za podstatně kratší dobu studia a chabých výsledků žákyň, nemluvě o tom, že studentky, které takovou výchovou prošly jsou často pověřivé, pobožnůstkářské a jen s těžší se přizpůsobují pokrokům ve vědě a technice, které jsou pro moderní dobu typické. Jednalo se tedy o poměrně závažné argumenty, ovšem málokdo byl tehdy schopen ocenit i bohu libou činnost, která s klerikální výchovou byla spojena a jež byla typická například i pro řád školských sester, které se věnovaly i dívkám s handicapem.²⁰

¹⁹ NEVŠÍMALOVÁ, Krista. Minerva a klášterní gymnasium ženské na Král. Vinohradech. *Ženské listy: Časopis pro záležitosti žen a dívek československých*. Praha: Ženský výrobní spolek český, 1905, 33 (8 - 9), str. 156.

²⁰ JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?: školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)*. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum, 2012, str. 125 – 126.

Netrvalo dlouho a opět se konala schůze Ústředního spolku českých profesorů, Ústředního spolku českých žen a Ženského klubu. Důvod byl prozaický, bylo zapotřebí, aby na území hlavního města vzniklo i dívčí lyceum. Jako ideální plán se jevil návrh na přeměnu Městské vyšší dívčí školy, která by se přeměnila v šestitřídní lyceum. Tento plán ovšem zkrachoval a dívčí lycea vznikala všude možně, jen ne v Praze. V roce 1908 přišly spolky s novým plánem a požádaly o vytvoření takové moderní školy město Královské Vinohrady, které se tehdy jevílo jako dynamicky se rozvíjející kulturní město. Spolky proto začaly hojně schůzovat a vyvrcholením byla veřejná schůze v Národním domě na Vinohradech, kde byl zvolen desetičlenný komitét, který měl v záměru dále pokračovat. Zastupitelstvu města se návrh na založení líbil. Vinohradská záložna dokonce přislíbila, že pokud škola skutečně vznikne, bude škole poskytovat každoroční subvenci. 17. června 1909 se konala ustavující schůze *Spolku pro zřízení a udržování Dívčího lycea na Královských Vinohradech*, kterému se podařilo získat povolení k založení dívčí školy. Od 18. září 1908 se začalo na lyceu vyučovat.²¹

²¹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, Praha, 1909, str. 5 – 10.

2 Výuka klasických jazyků

Výukou klasických jazyků v dívčích školách se rozumí především výuka klasické latiny a klasické řečtiny. Hebrejštiny nebyla pěstována nikde. Ohledně otázky, zda je vhodné studenty na středních školách těmto jazykům stále učit byla svedena řada rozsáhlých debat. Tyto debaty nakonec vyústily roku 1908, kdy vstoupila v platnost tzv. *Marchetova reforma*. Ta znamenala, že školní výuka v sobě kombinovala dvě školní osnovy. První osnova, tzv. typu A, byla bližší osnovám klasického gymnasia. Druhá osnova, označována jako tzv. typ B, byla školní osnova, která byla bližší charakteru výuky na reformním reálném gymnasiu. Podstatou bylo, že výuka řeckého jazyka na typu B, byla nahrazena některým z moderních jazyků, převážně se jednalo o jazyk francouzský.²²

Sledované období 1910 – 1930 je obdobím, kdy se školní výuka orientuje především na vzdělávání živých, tedy moderních jazyků. V dobách rozvoje vědy a zcela výjimečného technického pokroku se nepovažovala výuka klasických jazyků za učivo, které aktuálně reaguje na proměny ve společnosti. Nezáměr vedl především o výuku klasické řečtiny, neboť ta byla kamenem úrazu nikoliv jen pro dívky, ale také pro chlapce. Spory ohledně vyškrtnutí, především nepovinné řečtiny, byly vedeny poměrně dlouho. Často se při nich zdůrazňoval význam řeckého jazyka, který utvářel evropskou civilizaci. Zároveň se jednalo o jazyk, ve kterém vznikla řada významných a převratných děl. Kdo by je pak mohl dále číst, když by se mladá generace od tohoto jazyka odvrátila na úkor jiného, modernějšího a živého jazyka, jakým bývala angličtina či francouzština? Případně v rámci slavistiky mohla být nahrazena i jiným slovanským jazykem – ruštinou či srbochorvatštinou. Zároveň nikdo tehdy netušil, jaký význam by mohlo mít upravení osnov pro případné zájemce, v tomto případě zájemkyně o studium na střední škole. Bylo dostatečně známo, že řada dívek upustila od svých úvah o středoškolském studiu především díky svým obavám, že by nezvládly výuku klasických jazyků, na které byl dán zřetel.

Postavení klasických jazyků tak bylo nezáviděníhodné a řečtina časem o své význačné postavení přišla, naproti tomu latině se vyučovalo i v třicátých letech.

²² ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*. Praha: Libri, 2007, str. 26.

2.1 Výuka latinského jazyka

Na **Vyšší dívčí škole** výuka latiny neměla příliš dlouhého trvání. Od školního roku 1924 – 1925 byla na Dívčím reformním reálném gymnasiu, spadajícím pod Vyšší dívčí školu zavedena výuka povinné latiny. Latině bylo po nejprve vyučováno v V. a VI. třídě reálného gymnasia.²³ Výuka se ovšem příliš neosvědčila a následujícího školního roku byla výuka ve dvou zmíněných třídách zrušena.²⁴

Výrazně lepšího postavení se latině dostalo na **Soukromém gymnasiu spolku Minerva v Praze**. Minerva již ve svých počátcích nastoupila cestu výuky klasických jazyků. Ke starověku se hlásila Minerva nejen svým názvem, odkazujícím na římskou bohyni, ale také svým zaměřením, neboť se rozhodla stát se gymnasiem. V neposlední řadě se spolek rád připomínal svým heslem: *Per ardua ad astra!*

Nebylo tajemstvím, že výuka latiny za celé studium činila celkově 39 vyučovacích hodin. Výuka řečtiny tvořila 27 vyučovacích hodin za dobu celého studia. Toto byl ohromný nepoměr. Ještě více je tento propastný rozdíl vidět, pokud jej porovnáme s 18 hodinami výuky, které měla k dispozici výuka českého jazyka. Již v počátcích lze tedy chápat mírné společenské rozladění, že místo toho, aby Minerva vychovávala oddané vlastenky je spíše učí mrtvým jazykům na úkor živého jazyka. Nebylo tomu však náhodou. Vedení Minervy si uvědomovalo, že řada dívek jistě již češtinu, minimálně z části ovládá, v případě latiny či řečtiny tomu tak, jak později výsledky ukázaly, nebylo. Z toho důvodu došlo k velkému navýšení a můžeme říci i zatížení dívek klasickými jazyky. V prvním semestru přípravy (tedy I. ročník) se dívky učily pouze latině, a to v rozsahu 12 hodin týdně. V druhém semestru se dívky vyučovaly latině pouze 6 hodin týdně, ovšem k výuce přibyla i povinná řečtina v rozsahu 6 hodin týdně.²⁵ Zaměření výuky zajisté překvapí. Z vyučovaných 6 hodin latiny bylo čtení věnováno 5 hodin, zatímco gramaticko-stylistickým cvičením pouhá hodina týdně.

²³ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola hlavního města Prahy, *Výroční zpráva za školní rok 1924 – 1925*, Praha, 1925, str. 11

²⁴ Tamtéž.

²⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Druhá výroční zpráva za školní rok 1891 – 1892*, str. 7.

Četba zahrnovala především oblíbenou trojici činností: přečtení, překlad a výklad. U maturitních zkoušek též hojně užívanou pod heslem: přečetla, přeložila, vyložila.²⁶ Jednalo se přečtení textu, který byl následně přeložen, v případě, že žákyně ještě neovládaly dostatečně překlady byl překlad proveden učitelem a dívky si překlad zapsaly. Výklad textu byl prováděn tak, aby dívkám umožnil chápat text v souvislostech. Tato metoda napomáhala tomu, že dívky procvičovaly při čtení nejen schopnost chápat logicky cizojazyčný text jako určitý systém logicky navazujících gramatických jevů, případně ustálených slovních vazeb, ale také jako text, v němž mohou spojovat již získané informace (případně z hodin dějepisu či od učitele latiny) a lépe tak porozumět období ve které text vznikl, případně správně pochopit autora s ohledem na dobové reálie. Tato schopnost, tedy osvojení si určitých gramatických pravidel, na základě kterých jazyk funguje a zároveň tato pravidla uplatňovat ve čtení, které je spojeno s porozuměním textu a díky propojení vědomostí z jiných předmětů i následné myšlenkové analýzy, byla hojně pěstována i v jiných jazycích. Nebylo výjimkou, že se často taková to činnost stala námětem domácích povinných kompozic. V případě Minervy se domácí kompozice sestávaly z pěti povinných překladů, z latiny do českého jazyka, za jeden semestr. V druhé výroční zprávě lze také spatřit ukázkou práce svou Minervistek Olgy Vávrové a Boženy Jiráňkové, Svatoslavy Hornofové které se pokusily přeložit Niobu z Ovidiových Proměn. Že se jedná přímo o vybrané ukázky ze zdařilých domácích kompozic je jasné podle zadání, neboť rozsah ukázek přesně odpovídá zadané četbě.²⁷ O dívkách se pochvalně hovoří i ve školní kronice v sekci týkající se oslav konce školního roku. Krom nich jsou také vyzdvihovány i jiné studentky: „*Pak ve zvučném jazyku Ciceronově plynně proslovila žačka slečna Marie Rissplerová část autobiografie Ovidiovy s posléze slečna Ludvika Nová deklamovala 50 veršů Homérovy Iliady úchvatně. Předstoupila ještě žačka Svatoslava Hornofová a promluvila na své družky vlastní nadšenou básní, v níž povzbuzovala k hrdinským činnům za vlast' za příkladem Karthagiňanek v největším nebezpečí vlasti.*“²⁸

²⁶ AHMP, Dívčí gymnasium „Krásnohorská“, *Maturitní protokoly* za období 1908 – 1930.

²⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Druhá výroční zpráva za školní rok 1891 – 1892*, str. 7.

²⁸ SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, str. 42.

11. dubna 1907 se Soukromé gymnasium dívčího spolku Minervy v Praze mění na osmitřídní gymnasium. Spolu s gymnasiem se průběžně měnily i školní osnovy. Během let přibyla výuka povinné němčiny. Na úkor dalšího jazyka tedy musely být výrazně pozměněny školní osnovy. Význam latiny ovšem nadále přetrvával, z toho důvodu bylo ubráno vyučovaných hodin řečtině. Během školního roku 1909 – 1910 bylo latině vyučováno jako řádnému předmětu s následující ohromnou časovou dotací.

Tabulka 1 Učební osnova ze školního roku 1909 – 1910

Učilo se v tém dni	ve třídě								Celkem hodin
	I.	IIa.	IIb.	III.	IVa.	IVb.	VI.	VIII.	
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Jazyku českému	4	4	4	3	3	3	3	3	27
Jazyku latinskému	7	6	6	6	6	6	6	5	48
Jazyku řeckému	–	–	–	5	4	4	5	5	23
Dějepis	–	2	2	2	2	2	4	3	17
Zeměpis	2	2	2	2	2	2	–	–	12
Mathematice	3	3	3	3	3	3	3	2	23
Přírodopisu	2	2	2	–	–	–	2	–	8
Fysice	–	–	–	2	3	3	–	v I. sem. 3 v II. sem. 4	v I. sem 11. v II. sem 12
Filosof. propaedeut.	–	–	–	–	–	–	–	2	2
Krasopisu	1	–	–	–	–	–	–	–	1
Jazyku německému	4	4	4	3	3	3	3	3	27
Úhrnem	25	25	25	28	28	28	28	28 (29)	215 ²⁹ (216)

²⁹ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 36.

Při výuce latiny v uvedeném školním roce se mohla latina těšit velké časové dotaci. Vzhledem k tomu, že oba vyučované klasické jazyky byly v podstatě mrtvými jazyky a dívky se jimi nemohly běžně domluvit, bylo ve výuce pochopitelně upuštěno od konverzace. Důraz byl kladen především na četbu. Četba se vždy dělila na školní a domácí. Do školní četby spadaly učitelem jazyka předem určené texty v cizím jazyce, které vyhovovaly potřebám výuky. V prvních ročnících se pochopitelně volila četba snazších textů, protože dívky většinou neovládaly tyto jazyky natolik, aby v nich mohly plynule číst. Z tohoto důvodu se volila především četba, která obsahovala především gramatické základy daného jazyka. Postupným čtením v hodně si dívky osvojovaly a rozšiřovaly nejen slovní zásobu, ale také gramatická pravidla, neboť ta byla většinou vysvětlována na příkladu vhodných vět v daném textu. Pokud se v textu objevila gramaticky komplikovaná věta, byly dívky nuceny si ji zapsat do vokabuláře a zapamatovat. Pokud se narazilo na gramatický jev, dívkám doposud zcela neznámý, byl vysvětlen přímo učitelem. Níže uvádím příklad takového rozdělení povinné školní četby ve školním roce 1909 – 1910. Pro III. třídu bylo zadání následující:

1. Cornelius Nepos (*Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon, Thrasybulus, Pelopdas, Epaminondas, Lysander, Hannibal*).

Školní četba pro IV. třídu:

1. Gaius Julius Caesar (*Commentarii de bello Gallico*).

Školní četba pro VI. třídu³⁰:

1. Gaius Sallustius Crispus (*Bellum Iugurthinum*);
2. Marcus Tullius Cicero (*In Catilinam*);
3. Publius Vergilius Maro (*Eclogae, Georgica*).

Školní četba v VIII. třídě:

1. Publius Cornelius Tacitus (*Annales*);

³⁰ Často se stávalo, že Minerva neměla dostatek prostoru pro otevření všech tříd. Z toho důvodu se stává, že školní rozpisy pro některé třídy chybí.

2. Quintus Horatius Flaccus (*Carmina, Epodae, Epistulae, Saturae*).³¹

Když vyučující shledal, že dívky již umí s texty obratně zacházet a jsou schopny zvládnout i povinnou domácí četbu, byla dívkám přidělena i povinná domácí četba, která podléhala kontrole učitele. Zpravidla se jednalo o několik významných děl, jejichž znalost byla považována za nutnost. Byl vytvořen seznam několika významných autorů a vybraných knih a tato díla se rozdělila dívkám. Nebylo ovšem výjimkou, že jedna žačka dostala k přečtení tři knihy a čtyři studentky dostaly jako domácí četbu pouze knihu s rozsahem sto stran. S naprostou jistotou nelze tvrdit, zda to bylo zapříčiněno tím, že studentka s vyšším množstvím literatury byla na jazyk mimořádně nadána a měla vyšší ambice, či zda jazyk dělal dívce potíže natolik, že bylo nutno věnovat více času domácí přípravě. Z dochovaných maturitních protokolů nelze tuto informaci jednoznačně potvrdit či vyvrátit. Nicméně pokud dívky horlivě pěstovaly domácí četbu, bylo na tuto skutečnost hleděno a často se v maturitních protokolech psaly k dívkám poznámky, že se daná dívka po dobu svého studia pečlivě věnovala domácí četbě. Z četnosti takových poznámek v maturitních protokolech lze usuzovat, že takový návyk mělo pouze pár dívek. V případě výuky latiny a četby latinských textů bylo většinou voleno minimum knih. Většinou se týkalo o knihu či dvě a celý rozsah byl rozdělen mezi dívky podle počtu stran. Jelikož dívky s domácí četbou začínaly až v VI. třídě, lze se domnívat, že dívkám latina činila drobné obtíže, neboť v jiných cizích jazycích bylo samozřejmé, že dívky začaly domácí četbu pěstovat o mnoho ročníků dříve. Ve školním roce 1909 – 1910 byla domácí četba pro VI. třídu dívčího gymnasia následující:

1. Publius Ovidius Naso (*Metamorphoses, Tristia, Fasti, Epistulae ex Ponto*);
2. Gaius Sallustius Crispus (*Catilinae coniuratio*);
3. Gaius Valerius Catullus (*Carmina*).³²

Dívkám většinou byla rozdělena jedna kniha a dívky musely zpracovat pouze jeden určitý úryvek textu. Každé studentce byl určen zcela jiný. V případě VIII. třídy se četba v mnohém opakovala. Krom nich přibyla ještě následující četba:

³¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 36 – 37.

³² LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 37 – 38.

1. Titus Maccius Plautus (*Trinummus*);
2. Publius Cornelius Tacitus (*Historiae*);
3. Publius Vergilius Maro (*Aeneis*).³³

Na rozdíl od ostatních vyučovaných jazyků se z latiny již nerozdávaly ani povinné domácí kompozice a psaní krátkých slohových útvarů. Náplní výuky tak byla a zůstávala převážně četba, na které se poukazovaly jednotlivé gramatické jevy, probíraly se starověké reálie a cvičily překlady.

V následujícím školním roce ovšem přichází zásadní změna a povinným jazykem se stává francouzština. Na Minervě je tedy vyučováno češtině, latině, řečtině, francouzštině a nepovinné němčině. Taková situace se pochopitelně musela promítnout určitým způsobem i do školních osnov a latině byla ubrána jedna hodina v prvním ročníku. Paradoxně se ovšem zdálo, že hodin je nadbytek, a to z toho důvodu, že se Minervě podařilo otevřít V. třídu ve dvou dalších odděleních (nebo ještě lépe řečeno, IV. třída se dostala o vyššího ročníku). Počet hodin tak činil neskutečných 59 hodin časové dotace během celého studia.³⁴ Příliš se toho v praktické výuce ovšem nezměnilo, až na následující rozšíření školní četby. V případě III. třídy bylo zadání četby následující:

1. Cornelius Nepos (*Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon, Thrasylbulus, Pelopdas, Epaminondas, Lysander, Hannibal*).

Doporučená školní četba pro IV. třídu:

1. Gaius Julius Caesar (*Commentarii de bello Gallico*).

Školní četba pro V. třídu:

1. Publius Ovidius Naso (*Metamorphoses – Čtyři lidské vědy, Deukalion a Pyrrha, Nioba, Daidalos a Ikaros, Filemon a Baucis, Aeneovo zbožnění; Fasti – Arion, Pád Fabiův, Dobyť Gabií, Palilia, Romulův a Remův spor; Amor – O nesmrtelnosti básníků; Tristia – Poslední chvíle v Římě; Epistulae ex Ponto – Orestes a Pylades*);

³³ Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910, str. 38.

³⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, Výroční zpráva za školní rok 1910 – 1911, str. 25.

2. Titus Livius (*Ab urbe condita libri*).

Školní četba pro VII. třídu:

1. Marcus Tullius Cicero (*De Imperio Cn. Pompei, Pro Archia poeta, Tusculanae disputationes*);
2. Publius Vergilius Maro (*Aeneis*).³⁵

Samozřejmostí také bylo, že dívky skládaly z latiny maturitní zkoušku. Zpravidla si mohly dívky zvolit dva jazyky, ze kterých mohly zkoušku složit. Většina dívek pochopitelně volila český jazyk v kombinaci s latinou. Písemná část maturit se skládala z překladu latinského textu do češtiny.

Gymnasium Minerva dokonce založilo tzv. *Sbírku pomůcek ke klassické archeologii*, kterou sestavil vyučující Augustin Wolf. Jednalo se o sbírku, která doplňuje a oživuje vyučování. Snaží se dívkám na mapách, modelech a knihách přiblížit způsob života starověkých Hellénů a Římanů. Sbírkou se postupně rozšiřovala. Koncem roku 1910 – 1911 čítala: 3 modely, 16 kopií mincí, 2 plány, 62 reprodukcí a obrazů a dvě knihy, které do sbírky věnoval samotný učitel (*Bilder Atlas zum Homer a Griechische Vasen*)³⁶

V případě výuky klasické filologie na Minervě se často objevoval problém s učiteli. Obtížnější byla tato situace především v případě řečtiny, nicméně nevyhnula se ani výuce latiny, jak svědčí zápis z výroční zprávy o působení učitelstva: „Příčinnivými učiteli byli s. učitel E. Kramář a Prokop Novák. Novák jest učitel mnohomluvný a jaksi bez švihu, Kramář povahou zmrzelý. Slabou a chatrnou učitelkou jevila se řediteli s. učitelka Terezie Kühnová, která učila dle nálady s větší či menší chutí, o kázeň nedbajíc. Proti ní byly obráceny výtky ředitelovy v protokole č. XIII o poradě ze dne 19. V. 13, když mluvil o „lehké škole“. Vyučovacího cíle bylo v latině při uznání hodné snaze žákyň dosaženo způsobem celkem uspokojným. Slabý jest prospěch v letošní IV. A, vedené v r. 1912 / 13 s. učitelkou Kühnovou.“³⁷

³⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1910 – 1911*, str. 26.

³⁶ *Výroční zpráva za školní rok 1910 – 1911*, str. 40.

³⁷ NA, Zemská školní rada (1869 – 1918), Veřejné soukromé střední školy pro dívky – hlavní výroční zprávy, inv. č. 1289, č. kartonu 2461, Státní dívčí reálné gymnasium Minervy v Praze, *Výroční zpráva za školní r. 1912 – 1913, působení učitelstva*. (nečíslováno)

Po Marchetově reformě se rozdělily i školní osnovy na osnovy typu A a typu B, přitom latině bylo vyučováno na obou typech škol. Slohové práce a řečnická cvičení opět zadávána nebyla. Nebylo ovšem výjimkou, že tuto činnost dívky měly vynahrazenu zcela jiným způsobem a učivo se probíralo v hodinách českého jazyka, jak lze vidět například ze zadání následujících témat napříč třídami během školního roku 1913 – 1914:

1. *Ferro nocentius aurum. Ovidius.*
2. *Vliv vzdělanosti řecké na římskou.*
3. *Pokud jest dbáti zásady „De mortuis nil nisi bene“.*
4. *Je-li studium jazyků klasických důležito pro vyšší vzdělání.*³⁸

V případě řečnických cvičení, která byla v rámci výuky českého jazyka povinná, se témata související s výukou latiny a starověkým Římem objevují zcela minimálně. Dívky mnohem raději volily témata odkazující na starověké Řecko.

Zadávání povinné četby se postupem let posouvalo i do nižších ročníků a dívky byly nuceny číst již od III. třídy. Bylo nutné tedy výrazně rozšířit školní četbu. III. třídě byla zadána následující povinná školní četba:

1. Cornelius Nepos (*Miltiades, Aristides, Themistocles, Thradybulus, Agesilaus, Pelopidas, Epaminondas*);
2. Quintus Curtius Rufus (*Alexander rozetne gordický uzel, Alexander nachladí se koupeli v řece Kydnu, lékař Filipos jej uzdraví; Alexander vlídně nakládá se zajatou rodinou Dareiovou; Výprava Alexandrova do svatyně Hammonovy; Smrt Dareiova; Alexander usmrtí svého přítele Klita*).³⁹

Ve IV. třídě byla školní četba následující:

1. Gaius Julius Caesar (*Commentarii de bello gallico – Válka s Helvety, Válka s Ariovistem, Mravy a obyčeje Suebů, Přechod Caesarův přes Rýn a výprava jeho do Britanie, Caesar zažene Gally, obléhající tábor Q. Cicerona; Caesar a*

³⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minervy, *Výroční zpráva za školní rok 1913 – 1914*, str. 61 – 64.

³⁹ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčího v Praze, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 43.

*Labienu podrobí 5 kmenů gallských; Druhá výprava Caesarova přes Rýn oproti Suebům; Líčení a přirovánávání Gallů s Germany; Válka proti Eburonům; Caesarův odjezd do Itálie).*⁴⁰

Obsah četby v V. třídě tvořila následující díla:

1. Publius Ovidius Naso (*Metamorphoses – Čtvero věků, Potopa, Deukalion a Pyrrha, Nioba, Daedalus, Filemon a Baucis, Orfeus, Fama; Amor – Nesmrtelnost básníků; Tristia – Poslední okamžiky v Římě, Vlastní životopis; Fasti – Arion*);
2. Gaius Julius Caesar (*Commentari de bello gallico – Válka s Vercingetorigem*);
3. Titus Livius (*Ab urbe condita – Příchod Aeneův do Itálie, založení Říma, zřízení obce Romulovy, únos Sabineček, záhadné zmizení Romulovo a jeho zbožnění, souboj Horatiů s Kuriatii, Servius Tullius, Tarquinius Superbus, vypuzení králů, zřízení svobodné obce, první vytěžhování lidu na Svatou horu, Zákony Valeriovy a Horatiovy, Zřízení censury, Gallové v Římě, Všeobecná úvaha o druhé válce punské, obležení Sagunta, poselstvo římské v Kartagině, vypovězení války, sen Hannibalův, první srážka Římanů s Hannibalem, přechod jeho přes Alpy, Bitva u Kanen, Hannibal nevyužil vítězství, Římané zmužile nesli porážku do Kanen, Scipio vrátil se u vítězoslávě z Hispanie, Hannibal povolán do Afriky, Smrt Hannibalov, Smrt Ciceronova*).⁴¹

Školní četba pro VI. třídu:

1. Gaius Sallustius Crispus (*Bellum Iugurthium*);
2. Marcus Tullius Cicero (*In Catilinam*);
3. Publius Vergilius Maro (*Eclogae – Meliboeus a Tityrus, Menalkas a Mopsus; Georgica – Chvála Itálie, Chvála života Rolnického, Vlastnosti včel a jejich zřízení, Aeneas – Aeneas přibude do Kartaginy, Záhuba Troje*).⁴²

Zadání školní četby v VII. třídě:

⁴⁰ Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915, str. 43.

⁴¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčího v Praze, Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915, str. 43 – 44.

⁴² Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915, str. 44.

1. Marcus Tullius Cicero (*In Verrem; Tusculanae disputationes – K blaženému žití cnost sama sebou dostačí; De natura deorum – Důkazy ze vznešenosti a účelnosti přírody o moudrém jejím ovládní*);
2. Gaius Plinius Secundus (*Epistolaris – Srovnání života městského s venkovským, Úmysl Pliniův psátí dějepis, Výbuch Vesuvu a smrt Plinia Staršího, Příhody Plinovy při výbuchu Vesuvu, Přátelský poměr Pliniův k ostrokům, Způsob životota Pliniova ve ville tuscké; Ad Traianum – Jak se zachovati vůči křesťanům, Odpověď císařova*);
3. Publius Vergilius Maro (*Aeneas – Poslední zápasy v Trioji, dobytí paláce královského, smrt Priamova, Helena, zjevení Venušino, útěk, Aeneas a Dido, Podsvětí, Aeneas setká se tam s otcem Anchisem, Nisus a Euyalus, únok na tábor Aeneův, Zranění Aeneovo*).⁴³

Rozsah zadání školní četby v VIII. třídě:

1. Publius Cornelius Tacitus (*Agricola – Úvod, život Julia Agricoly, tchána Tacitova, od narození až po příchod do Britanie, popis Britanie; Annales – Úvod, smrt Augustova, nastoupení Tiberiovo, první činy jeho vlády, Germanikův triumf nad Germány, posláni jeho na východ a tragická smrt, Převezení a pohřeb ostatků Germanikových, Nemoc Liviina, Seianus vzrůst jehomoci a pikle proti členům císařského domu, smrt císařovny Livie, sňatek C. Caesara, předpověď vlády Galbovy, smrt Tiberiova*);
2. Quintus Horatius Flaccus (*Carmina – Věnování Maecenatovi, Spása vlasti, Plavba Vergiliova a odvaha lidská, Krátký je sen života, O budoucnosti nemudrý, Lod', obraz římského státu, Srdce čisté všude bezpečno, Žalozpěv na Quintilia Vara, Pěvcovo přání, Kleopatra; Asiniu Pollionovi, Bohatsví samo nečiní šťastným, Užívej moudře života, Střední cesta nejlepší, Všem jest umřítí, Spokojenost málem, Hymnus na Bakcha, Básníkova nesmrtelnost; Chvála zdrženlivosti, Cnosti pravého Řimana, Základy římské světovlády, Zůstaň věrna, Vláda milenců, Na pramen BAnduii, Na Fauna, Nesmrtelnost pěvcova; Zkoušej*

⁴³ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčího v Praze, Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915, str. 44.

*své síly, Melpomeně, Prach a popel jsme; Příklad jara; Epodae – Věrný přítel, Lichvář Alfius, Římanům, Epistulae – Homer, zdroj životní moudrosti, Chvála života venkovského a spokojenosti s málem, List k Pisonům).*⁴⁴

Navzdory obrovskému navýšení školní četby zůstávala domácí četba prakticky stejná, jako tomu bylo v předchozím uvedení. V průběhu V. třídy se četl převážně Ovidius a jeho *Metamorphoses* a *Fasti* či *Consolatio ad Liviam*. V VI. třídě se četla Vergiliova *Georgica* a *Aeneas*. Samozřejmě byl i Cicero a jeho dílo *In Catilinam*. V VII. třídě lze mezi domácí četbou pozorovat kombinaci všech knih, ke kterým se v VIII. třídě přidávají ještě díla Horatiova.⁴⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že v domácí četbě je uvedena i četba, která je považována za školní, existuje zde možnost, že dívky dostaly část školní četby za domácí úkol a přečtené pasáže se pak s dívkami, které měly za úkol tyto texty přečíst překládaly, vyložily přímo v hodině.

V průběhu dvacátých let se toho ve výuce příliš nezměnilo. V případě výuky latiny bylo latině vyučováno, jak na reálním gymnasiu, tak na klasickém dívčím gymnasiu. Jediná změna, která se ve výuce udála, že postupem času byly zrušena povinná domácí kontrolovaná četba. Ta platila pouze v případě českého, francouzského a německého jazyka. V polovině 20. let pak mizí povinná domácí četba i z německého jazyka a povinná byla domácí četba pouze z českého a francouzského jazyka. Přesto se latině podařilo, na rozdíl od řečtiny udržet ve školních osnovách během celého sledovaného období.

Zcela odlišným způsobem, než tomu bylo na Minervě, probíhala výuka latiny na **Dívčím lyceu na Královských Vinohradech**. V prvotní vypracované osnově z roku 1908 byla latina zařazena do vzdělávacích osnov jako povinný předmět a německý jazyk jako předmět nepovinný. Tyto osnovy nakonec Ministerstvo kultury a vyučování schváleny nebyly a Spolek pro zřízení Dívčího lycea na Královských Vinohradech tak přebral osnovy již existujících lyceí v Českých Budějovicích a Chrudimi.⁴⁶ Latina nakonec zůstala, ovšem jen v rámci vytvořeného reálně-gymnasiálního kurzu, který byl vyučován dva

⁴⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčího v Praze, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 44 – 45.

⁴⁵ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 46 – 50.

⁴⁶ AHMP, Státní dívčí reálné gymnasium Praha XII., Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 14.

roky. Latinářem byl na dívčím lyceu Dr. Josef Hruša, který o výuce latiny sepsal i příspěvek do výroční zprávy s názvem *Latina na dívčím lyceu*. Dívčí lyceum si ovšem již ve svém zárodku bylo vědomo skutečnosti, že studentky, které by se v budoucnu chtěly vydat studovat na lékařskou fakultu či působit jako učitelky na gymnasiu, případně i dívčím lyceu, jsou povinny latinský jazyk ovládat. Z toho důvodu byla nakonec vypracována zcela nová osnova pro nepovinný jazyk latinský, která byla nakonec schválena. Kurzy latinského jazyka se vyučovaly třikrát během týdne a trvaly jednu hodinu (obvykle se vyučovalo od 12 do 13 hodin). Zájem dívek o nepovinnou výuku nebyl příliš valný, ovšem na potřebu vyučování jazyka se nakonec dospělo k takřka ideálnímu počtu čítající zhruba třicet dívek. Že se výuka latiny na lyceu příliš nedařila, vzpomínal v příspěvku samotný vyučující takto: „*Že přece nebylo dosaženo toho, čeho dosáhnouti jsem si přál, byly příčiny několikeré. Na újmu vyučování byl skrovný počet hodin týdenních, jen tři. Nad to zvláštní náhodou připadalo právě letos dosti mnoho ferií na dny, kdy jsme měli na rozvrhu latinu; tak se stalo, že např. za celý první běh bylo jen 49 hodin latiny, což se rovná asi jednomu období na gymnasiu. Věc byla částečně vyvážena obmezeným počtem školních úloh a také tím, že denně probíráno, aspoň později, větší pensum, než je možné v gymnas. primě, ale úplná náhrada to nebyla.*“⁴⁷ Vyučující také narazil na problém s vhodnou cvičebnicí, neboť učebnice pro dívčí lycea tehdy neexistovala. Z toho důvodu si lyceistky musely vystačit s Holasovou cvičebnicí latiny (Alois Holas, *Latinská čítanka a cvičebnice pro I. a II. třídu gymnasilní*): „*Zamlouvá se mi pro lycea hlavně tím, že má většinou souvislé články latinské a pro cvičení z češtiny do latiny jsou dobré jejich retroverse, jež podává z druhé části ale na závadu jest často množství nových významů, jež se čtou v těch člancích; při osmi hodinách týdně to jde, ale při třech působí obtíž.*“⁴⁸ Při postupu vyučování popisoval svou výuku následovně:

„*Methodou řídil jsem se touto: cílem bylo mi dodělati se toto, aby žáčky rozuměly latinskému textu; to pokládám za hlavní úkol pro lycea. Za tím účelem prozkoušena byla nejprve důkladně slůvka, a to buď pouhá nebo v kratičkých větách, pak přeložen latinský článek nebo věty, po té provedeny obměny z latiny do češtiny a časem i z češtiny do latiny z paměti a na konec přeložena do latiny retroverse příslušného článku z čítanky, jež pak*

⁴⁷ AHMP, Státní dívčí reálné gymnasium Praha XII., Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 19 – 20.

⁴⁸ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 20.

ukládána jako písemné cvičení domácí. Skladba připojována byla současně na cvičení tvarů. Tímto způsobem probrána byla podstatně jména všech deklinací, jména přídavná všeho druhu, komparativ a superlativ, adverbia v pozitivě, komparativě a superlativě, některé náměstky a předložky, číslovky jen příležitostně; časování a kmenů v aktivu a passivu všech časů a způsobů, konjunktiv ve větách přacíh, účelných, připouštěcích a podmínkových (irreal.); s tím spojeny příslušné spojky. Věty tázací přímé i závislé (o ději současném). Infinitiv, akkusativ s infinitivem. Všecky tvary slovesa sum a složeniny jeho.“

49

V nepovinném kurzu byla výuka latiny rozdělena do tří oddělení. Cílem výuky bylo naučit dívky porozumět snadnému latinskému textu na základě vysvětlené gramatiky, kterou si dívky musely osvojit. V prvních dvou odděleních se vyučovalo především latinské morfologii, případně syntaxi. Pokud to znalosti dívek umožnily, tak se dívky učily číst, ve třetím oddělení se zpravidla četly latinské texty a opakovaly se, dívkám již známé, gramatické pojmy.

V I. oddělení se dívky učily latině 3 hodiny v týdnu. Dívky procvičovaly pravidelné tvarosloví a nejzákladnější učivo z latinské syntaxe (některé zvláštnosti v užívání pádů, konjunktiv po spojkách, infinitiv, vazba akkusativu s infinitivem, případně i ablativ). Samozřejmostí byly překlady vět. Dívky se také snažily podle vzorů obměnit věty, uvedené ve cvičebnici. Dívky dostávaly k domácímu vypracování také zadání kompozic, které se týkalo především překladů uvedených vět. Od II. semestru musely dívky jednou za měsíc odevzdat vyučujícímu jednu školní úlohu.⁵⁰

Ve II. oddělení se vyučovalo latině celkem 3 hodiny během týdne, kdy docházelo k doplnění a rozšíření morfologických znalostí, včetně nejdůležitějších nepravidelností v deklinaci, rodě a konjugaci. Dívky měly také umět bez potíží chápat stavbu latinské věty. Domácí cvičení byla stejná jako v I. oddělení, včetně odevzdávání školních úloh. Pro případ, že by byla probrána veškerá gramatická látka, měla být v druhém semestru zavedena četba vhodných výňatků. K četbě byl doporučen Cornelius Rufus (jednalo se výběr vybraných textů). Při četbě měl učitel vždy všechen text věcně a jazykově probrat

⁴⁹ AHMP, Státní dívčí reálné gymnasium Praha XII., Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 20.

⁵⁰ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 41 – 42.

a žákyně si měly doma vše znovu zopakovat. Až když dívky zvládaly samy plynule číst, nastala samostatná domácí příprava v podobě zadané domácí četby.⁵¹

Ve III. oddělení se vyučovalo latině 3 hodiny v týdnu. Opět se četl Cornelius Rufus a také Caesar (*De Bello Gallico*). Krom těchto autorů četly dívky i snadnější výňatky od Livia, Cicerona, Ovidia a Vergilia. Úlohy zůstávaly stejné a příležitostně docházelo k opakování a doplňování gramatického učiva.⁵²

Součástí výuky na dívčím lyceu byla i výuka povinného psaní, které mělo sloužit ke zdokonalení latinského, německého a francouzského písma. Povinnému psaní se vyučovalo od I. třídy po 2 hodinách týdně. Tyto dvě hodiny byly věnovány nácviku latinského a německého psacího písma. V II. třídě se psaní věnovala pouze 1 hodina týdně, kde se opakovalo latinské a německé písmo a cvičilo se psaní francouzského písma.⁵³

V průběhu následujících let se ovšem latině podařilo dostat se do školních osnov natrvalo. K takové změně došlo po roce 1912, kdy na Dívčím lyceu vznikla dvoutřídní reálně-gymnasiální škola pokračovací. Na tomto typu se vyučovalo především latině a francouzskému jazyku. Latině se vyučovalo v I. třídě pokračovací školy s časovou dotací 7 hodin týdně, ve II. třídě se jí vyučovalo 8 hodin týdně.⁵⁴

2.2 Výuka řeckého jazyka

Postavení řeckého jazyka ve vzdělávacích institucích bylo vždy velmi komplikované. Bylo známo a na konečném známkování to bylo zjevně patrné, že řečtina je chápána jako nutné zlo. Podle školní kroniky **Soukromého dívčího gymnasia spolu Minervy** je patrné, že klasické jazyky patřily mezi nejobtížnější předměty. Po prvním absolvovaném pololetí se došlo k názoru, že časová dotace pro řečtinu není dostatečná a je zapotřebí přidat jazyku jednu vyučovací hodinu, neboť vyučující nestihl probrat část tvarů sloves na – ne a nepravidelná slovesa.⁵⁵ V roce 1893 vyhotovil František Prusík metodický

⁵¹ AHMP, Státní dívčí reálné gymnasium Praha XII., Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 42.

⁵² *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 42.

⁵³ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 41.

⁵⁴ AHMP, Státní dívčí reálné gymnasium Praha XII., Výroční zprávy (tištěné), *Osmá výroční zpráva Dívčího lycea a Vyššího reformního reálného gymnasia na Královských Vinohradech za školní rok 1915 – 1916*, str. 10.

⁵⁵ SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, str. 37.

pokyn *O postupu vyučování*, který se týkal výuky řeckého a latinského jazyka na středních školách.⁵⁶ Prusík doporučil, aby se vyučovací hodina rozdělila na několik částí. Ze začátku proběhne zkoušení vocabulí z lekce minulé, poté mělo následovat rychlé opakování minulého překladu (s důrazem na četbu řeckého textu). Dále byl Prusíkem doporučen výklad a procvičení nové a neznámé gramatiky, případně pokračování v překladu dalších řeckých vět. Autor doporučuje následující postup: „*Učitel první z počátku je přečti a dej opakovati; později nech žáka čísti text a oprav ve čtení, čeho třeba i dej ještě jednu správně větu přečísti. Potom pověz žákům neznámá vocabula, ukaž, jak a kde jich ve slovníčku hledati mají (Lepařův soubor vocabulí k jednotlivým statím upravený málo prospěje, poněvadž ve škole nelze všechny příkazy z Lepařovy knihy cvičebné probrati), dej větu analysovati a přeložiti.*“⁵⁷ Závěr hodiny měl probíhat opět formou opakování již vyložené látky. Na tuto výuku pak měla navazovat domácí práce žáků. Doporučený pokyn Prusíka ke zpracování domácích úkolů s dodatkem pro vyučujícího zněl takto:

1) *Napiš si vocabula z partie přeložené do vokabuláře.*

2) *Nauč se plynnému překladu partie probrané.*

*Asi 4–5 neděl po začetí vyučování třeba methodu tu pozměnit potud, že na konci hodiny z partie procvičené žákům dá se několik vět k domácí přípravě. Žák tudíž doma napíše si vocabula z nové partie a tuto (do řečtiny písemně) přeloží. Rozumí se samo sebou, že počíná-li učitel zcela novou nauku, vždy na tuto hodinu sáhnouti musí zpět k původnímu postupu a nesmí dáti přípravu na věc, na kterouž ve škole ještě příklady probrány vůbec nebyly.*⁵⁸

Pokud budeme brát Prusíkovy metodické pokyny jako archivní pramen, podle kterého patrně probíhala výuka na Soukromé střední škole Minerva. Ustálit výuku řečtiny byl již do počátků problém. Komplikací bylo, že se školní látka nezvládla vyložit a výuka řečtiny se dostává do zřetelného skluzu. Pravděpodobně vzhledem k situaci bylo učiněno rozhodnutí, že v prvním semestru I. ročníku bude od řečtiny upuštěno a bude kladen

⁵⁶ AHMP, Dívčí gymnasium „Krásnohorská“, *František Prusík: O postupu vyučování (latinský a řecký jazyk)*, inv. č. 415, karton č. 1.

⁵⁷ *O postupu vyučování*, str. 9.

⁵⁸ *O postupu vyučování*, str. 10.

zvýšený důraz na výuku latiny. Důvod proč tomu tak bylo Prusík uvádí v části věnované výuky řecké gramatiky: „... *naopak výbor z grammatiky může být tím stručnější, čím více žáci již znají z grammatiky latinské. Vůbec platí zde za hlavní pravidlo, aby učitel nevykládal široce něco, v čem shoduje se řečtina s češtinou aneb co žákům známo jest z grammatiky latinské ve všech těch případech dostačí pouhé opakování.*“⁵⁹ Z toho vycházely i školní osnovy, kde výuce latiny bylo v prvním semestru I. ročníku věnováno 12 hodin týdně. Tento rozsah se v druhém semestru zúžil na 6 vyučovacích hodin. Dalších 6 hodin bylo přenecháno výuce řečtiny, které se dívky od II. ročníku začaly učit. Aby se, pokud možno, co nejvíc zmenšil skluz, který řečtina nabírala, bylo rozhodnuto, že češtináři a latináři proberou s žačkami základy gramatiky, která se shoduje, či je víceméně podobná. Tím učitelé řečtiny získají čas na procvičení nové látky a gramatické jevy vysvětlí žákyním na příkladu látky, se kterou se žačky seznámily v hodinách latiny či českého jazyka. Od školního roku 1893 se tedy zavedl tento postup výuky na přípravce a dívky začínaly úvodní hodiny řeckého jazyka výkladem gramatiky s důrazem na řeckou morfologii. Probrání látky mělo trvat přibližně 6 neděl, po této době musely dívky odevzdávat povinné domácí kompozice, které se týkaly převážně gramatických cvičení. Ta měla vyučujícímu dokázat, že dívky zvládají vyloženou látku.⁶⁰ Ve školním roce 1909 – 1910 se řeckému jazyku vyučovalo od III. třídy po dobu 5 vyučovaných hodin týdně. Se školní četbou se začínalo až od VI. třídy, pro kterou se dochovalo následující zadání školní četby:

1. Homér (*Illias*);
2. Xenofón (výběr z jeho děl);
3. Hérodotos (výběr z jeho děl).

Rovněž byla uvedena i školní povinná četba pro VIII. třídu:

1. Platón (*Apologie, Fidon*);
2. Prótagorás (výběr z jeho děl);

⁵⁹ AHMP, Dívčí gymnasium „Krásnohorská“, *František Prusík: O postupu vyučování (latinský a řecký jazyk)*, inv. č. 415, karton č.1, str. 11.

⁶⁰ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minervy, *Třetí výroční zpráva soukromé střední školy dívčí a spolku Minervy v Praze*, str. 5.

3. Sofoklés (*Elektra*);

4. Homér (*Odyssea*).⁶¹

Naproti tomu domácí, učitelem kontrolovaná, četba se skládala z následujících autorů a jejich děl, v případě VI. třídy bylo zadání povinná četby následující:

1. Hérodotos (výběr z jeho děl);

2. Homér (výběr z jeho děl).

V VIII. třídě se četla následující díla:

1. Platón (*Kriton, Symposion, Faidon, Faidros, Ion, Alkibiades, Euthyfron, Charmides, Laches, Hippias, Minos*);

2. Sofoklés (*Antigona, Oidipus*);

3. Aristotelés (*Poetika*);

4. Démosthenés (*Filippica*);

5. Eurípidés (*Alkestis, Ion, Medeia, Foinissai, Ifigenie Tauris*).⁶²

Od 26. června 1910 se Dívčí gymnasium Minerva začalo s postupnou přeměnou v osmitřídní reálné gymnasium typu A. Na škole tedy paralelně působilo jak dívčí klasické gymnasium (označované typem B) a reálné gymnasium (označované typem A).⁶³ Tato přeměna se výrazně dotkla především výuky řečtiny, neboť ta se na reálném gymnasiu nevyučovala. Zůstala zachována pouze na dívčím gymnasiu, kde se s výukou začínalo až od III. třídy dívčího gymnasia. Navzdory tomu s povinnou školní a domácí četbou se začínalo již v V. třídě. Četba zůstávala i nadále prakticky zachována, jako tomu bylo v předchozích případech, a příliš se neměnila. Dívky většinou dostávaly jako domácí kompozice i knihy, které byly ve škole probírány a nebylo výjimkou, že všechny dívky ve třídě dostaly z povinného seznamu domácí literatury knihu či dvě a počet stran byl rozdělen mezi jednotlivé žáčky. Dalo by se tedy říci, že na rozdíl od výuky ostatních vyučovaných předmětů se řečtina dostávala do určitého stereotypu a počtu hodin ubývalo.

⁶¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minervy, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 73.

⁶² *výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 39.

⁶³ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minervy, *Výroční zpráva školní rok 1911 – 1912*, str. 27.

Stejně jako tomu v případě výuky latiny i v řečtině výuka probíhala tak, že dívky se snažily dané řecké texty překládat, vysvětlit a vyložit. Jakákoliv snaha o řečnická cvičení či psaní odborných textů byla těmto jazykům sebrána. Podobně jako u latiny, tak i u řečtiny se občas stalo, že se námět z řecké literatury objevil v zadání povinných písemných kompozic, ovšem nedocházelo k tomu velmi často. Ve školním roce 1912 – 1913 se objevovalo třeba následující zadání:

1. *První Čechové podle Kosmy a první lidé podle Ovidia.*
2. *Osoba Alexandrova v české Alexandreidě.*
3. *Význam Homerův pro Helleny.*⁶⁴

Řečnická cvičení dívek spočívala ve vlastní volbě tématu pojednání. Není tudíž divu, že dívky raději zvolily téma, které se týkalo převážně některého z českých autorů, než z řeckých.

Jak jsem uvedla výše v případě latinského jazyka, výuka řeckého jazyka se často potýkala s velkým množstvím, především organizačních problémů, jak dokazuje následující výpověď o stavu učitelstva na Minervě určeném Zemské školní radě:

*„Neosvědčil se professor ve výslužbě dr. František Kryštof, který učil po dva školní roky řečtině. Podle slov ředitele Kryštof neslýchaným způsobem zanedbal své povinnosti vůči svěřeným žákyním i vůči úřadům. Při hospitaci se ředitel přesvědčil, že žákyně V. třídy nevládaly přízvukování, skloňování včetně časování pravidelných jmen a sloves. Ředitel školy proto ihned třídy přidělil nového vyučujícího.“*⁶⁵ Ani přidělení nového vyučujícího však nevedlo k tomu, aby došlo k lepší organizaci výuky a dívky se doučily učební látku: *„Ve III. B s velmi dobrým prospěchem učil s. učitel Martinic, ve třídě IV. B se dobrým prospěchem s. učitel Novák. Ve tř. V.B pracoval o napravení nedostatků s. učitel Kocourek velmi horlivě. Řečtině ve třídě VI. učil s. učitel Kramář, který stačil ještě na obstojný výklad grammatický a porřízení překladu, k hlubšímu a plodnějšímu výkladu svou erudicí filologickou nestačil. Bylo mu tudíž ve škol. r. 1913 – 1914 vyučování na vyšším*

⁶⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minervy, *Výroční zpráva za školní rok 1912 – 1913*, str. 43 – 44.

⁶⁵ NA, Zemská školní rada (1869 – 1918), Veřejné soukromé střední školy pro dívky – hlavní výroční zprávy, inv. č. 1289, č. kartonu 2461, Státní dívčí reálné gymnasium Minervy v Praze, *Výroční zpráva za školní r. 1912 – 1913, působení učitelstva.* (nečíslováno)

*gymnasiu vzato. Professoři dr. Štolovský, dr. Říha, Stýblo a s. učitel Wolf splnili úkol jim svěřený zcela uspokojivě. Vyučování klassické filologii na nižším gymnasiu trpí zlovykem na ústavu rozšířeným, proti němuž ředitel stále musil vystupovati, „parádním předváděním žaček“ při hospitacích, k němuž jsou věty celé týdny čistě mechanicky opakovány na úkor hlubšího propracování učiva.“*⁶⁶

Od školního roku 1918 – 1919 mizí z povinná domácí četba z řeckého jazyka, povinná je pochopitelně pouze četba školní.⁶⁷ Spolu s tím se řečtina objevuje také jako nepovinný předmět vhodný pro V. a VIII. třídu typu A. Učilo se jí pouze v I. oddělení a časová dotace činila 2 hodiny týdně. Oporou bylo čtení a psaní a probírání pravidla přízvuku a skloňování s hlavními tvary slovesnými. Překlady z řečtiny a češtiny. Konverzace se opírala o rozhovory o řecké kultuře, na základě obrázků.⁶⁸ Od školního roku 1919 – 1920 byla tato výuka nepovinné řečtiny zrušena.⁶⁹ Od školního roku 1921 – 1922 bylo jasné, že řečtina opět nabírá skus. Z toho důvodu byla posunuta povinná školní četba až na VI. třídu.⁷⁰ Dalšího roku ovšem došlo ze změně a byla opět zavedena četba od V. třídy. Po drobných změnách došlo dokonce k tomu, že četba ve školním roce 1925 – 1926 byla doporučena až pro VII. třídu typu B.⁷¹ O rok později dokonce až pro VIII. třídu typu B.⁷² Ve školním roce 1927 – 1928 mizí řečtina ze školních osnov nadobro. Těžko říci, na úkor kterého předmětu. Pravděpodobným se jeví kreslení, neboť to bylo do školních osnov zařazeno roku 1927, předtím se jednalo o předmět nepovinný.

Řečtina se již od počátků netěšila velké oblibě a její postupné vyřazení vedlo také k tomu, že se začal výrazně zvyšovat počet žaček na školách. Na kterých školách byla řečtině

⁶⁶ NA, Zemská školní rada (1869 – 1918), Veřejné soukromé střední školy pro dívky – hlavní výroční zpráva, inv. č. 1289, č. kartonu 2461, Státní dívčí reálné gymnasium Minervy v Praze, *Výroční zpráva za školní r. 1912 – 1913, působení učitelstva.* (nečíslováno)

⁶⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 8 – 9.

⁶⁸ *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 13.

⁶⁹ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 15 – 16.

⁷⁰ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1921 – 1922*, str. 8.

⁷¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1925 – 1926*, str. 7.

⁷² LA, Výroční zprávy středních škol, Prvního české městské dívčí reálné gymnasium „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1926 – 1927*, str. 11.

zavedena jako nepovinný jazyk, nicméně zájem o její výuku nebyl tak veliký, aby zůstala na daném ústavu vyučována.

3 Výuka moderních jazyků

Moderní jazyky byly velmi oblíbené a jejich výuka se těšila nebývale štědré časové dotaci. Problém, který se v případě výuky moderních jazyků musel řešit, byl jednak nedostatek učitelů, kteří by byli schopni žácky efektivně učit a také názorové třenice týkající se výuky německého jazyka. Prakticky všechny školy se snažily německý jazyk z osnov vyřadit. Častým argumentem bylo, že dívky k jazyku nezískají vztah, pokud bude povinný. Takové mínění se ovšem nelíbilo Zemské školní radě a také Ministerstvu kultury a vyučování, které každý pokus o moderní školní osnovy bez výuky povinného německého jazyka promptně zamítlo. Školám tak nezbývalo nic jiného, než povinnou němčinu do osnov zařadit. Postavení němčiny v rámci vyučovaných jazyků se mírně zhoršilo po tzv. „národním převratu“ v roce 1918, kdy se české školy rozhodly výuku povinné němčiny omezit. Ovšem zájem dívek o studium tohoto jazyka nepolevoval, a tak školy vesměs přijaly stanovisko, že žákyním nebudou takovou možnost výuky odpírat. Výsostné postavení na dívčích středních školách měla výuka francouzského jazyka, která byla ještě umocněna politickou situací po roce 1918, kdy se školy těšily hojným návštěvám ze zahraničí.

Výuka moderních jazyků byla ovšem od začátku komplikovaná a učitelů byl nedostatek. Pokud se škole podařilo sehnat kvalifikovaného pedagoga, často se stávalo, že musela škola najít ještě dalšího suplenta, neboť učitelé moderních jazyků museli odučit více hodin, než češtináři a klasičtí filologové. Situaci se rozhodl v roce 1889 aktivně řešit i poslanec Masaryk, který požadoval úpravu zemského zákona, který se týkal zákonem stanovených vyučovaných hodin na reálných školách. Učitelé moderních jazyků měly odučit 30 týdně, naproti tomu klasičtí filologové a češtináři museli odučit pouze 17 hodin týdně.⁷³ Masaryk usiloval o to, aby učitelé všech jazyků měli časovou dotaci sniženou na 17 vyučovacích hodin týdně a dostáli tak stejného postavení jako filologové a češtináři na gymnáziích. Argument byl prostý, většina učitelů jazyků musí mimo vyučovací dobu opravovat rozsáhlé slohové práce a zároveň musí věnovat čas přípravě na hodinu. Na reálných školách byl navíc stále nedostatek učitelů moderních jazyků, proto tuto roli

⁷³ NA, Zemská školní rada (1869 – 1918), Školy v Praze – všeobecně, inv. č. 985, č. kartonu 544, *Návrh poslance prof. Masaryka a soudruhů na změnu zemského zákona o školách reálných*. (nečíslováno)

museli plnit učitelé humanitních předmětů a tím docházelo k přetížení pedagogických zaměstnanců.

To, že situace učitelů moderních jazyků nebyla ideální o tom svědčí i doklady *Spolku učitelek moderních jazyků v Království českém*, spadající od Zemskou ústřední jednotu učitelek v Čechách. Tento spolek se snažil vymoci učitelkám moderních jazyků nejen vyšší časovou dotaci pro výuku, ale také vyšší remuneraci. V žádosti za zvýšení školní remunerace pro učitelky francouzštiny dokonce spolek o situaci referuje takto: „ ... dosažení znalosti cizího jazyka, jak moderní metoda vyučovací a důležitost tohoto předmětu toho ukládá, jest spojeno, vedle pilného studia, i s praktickým cvikem téhož jazyka v cizině, což vyžaduje nemalého nákladu. Chce-li pak učitelka dostáti požadavkům jež nynější doba na znalost cizí řeči klade, jest jí vzdělání stále rozšiřovati, jak znalostí odborné literatury, tak opětovou návštěvou prázdninových kurzů a pod. Vedle toho nutno uznati, že vyučování cizím jazykům jest jedním z nejobtížnějších a vyčerpává síly učitelky tím více, čím méně vyučovacích hodin ke zdárnému probrání učiva jest jí přiděleno, a čím více pro nedostačitelnost školní remunerace, jest poukazována k soukromému vyučování pro uhájené existence.,, ⁷⁴

Od dvacátých let se také objevuje mírné rozladění ze situace v Praze. Vznik Československé republiky totiž mnohé inspiroval k tomu, aby na území Prahy založily specializovanou cizojazyčnou střední školu, která se specializovala na výuku konkrétního cizího jazyka. Mezi příklady takových škol může patřit *English grammar school*, *Gymnase Réal Française*, případně *Ruské reformní reálné gymnasium* a *Spolkové ukrajinské reálné gymnasium*. Samozřejmostí bylo zachování německých škol, které v Praze i nadále fungovaly.

3.1 Výuka německého jazyka

Výuka německého jazyka v českých školách neměla nikdy na růžích ustláno. Důvodem byla často politická situace, ve které se země nacházela. Zatímco Vyšší dívčí škola se výuce nebránila, u dívčích gymnasií tomu bylo vcelku jinak. V roce 1890, v době vzniku dívčího gymnasia Minerva dokonce **Vyšší dívčí škola** vyučovala nejen německému

⁷⁴ NA, Zemská školní rada (1869 – 1918), Školy v Praze – všeobecně, inv. č. 985, č. kartonu 544, úprava platů učitelům frančtiny, *žádost Spolku učitelek moderních jazyků za další úpravu hmotných poměrů učitelek* (nečíslováno)

jazyku, ale také francouzštině. Vyšší dívčí škola tak nastoupila cestu moderních vzdělávacích škol, které dbají především na moderní praktickou výuku. Nutno říci, že zatímco většina dívčích škol prošla většinou několikerou přeměnou a podle aktuální potřeby se měnily i osnovy, v případě Vyšší dívčí školy se osnovy měnily minimálně. Vyšší dívčí škola se již od svého založení hrdě hlásila k tomu, že se snaží dívkám poskytnout vyšší vzdělání a vychovat mládež ženskou. Cílem bylo vychovat dívky ušlechtilé, laskavé, úslužné a přátelské, které budou v sobě pěstovat a rozvíjet duch rodinný a zároveň vzdalovaly dívky od vlivu nezřízené ctižádosti a zhoubné domýšlivosti.⁷⁵ Pro potřeby výuky Vyšší dívčí škola vypracovala vlastní osnovy pro výuku jednotlivých předmětů. Účelem byla praktická znalost jazyka německého jako druhého zemského jazyka. Cílem bylo naučit dívky především plynule hovořit německy: *„První úloha učitele bude tedy podávati žačkám jazykového materiálu, tj. naučiti je znáti jména všech předmětů ve škole, v domácnosti a vůbec v životě obyčejném užívaných pak nejpotřebnější fráze pro obyčejné případy života každodenního. Z této hotové látky má učitel poznenáhla vyvinouti teorii mluvnickou, maje však povždy na mysli, že praktické cvičení jest hlavní a theorie toliko vedlejší věci. Užívání členů při podstatných jmenech a zájmen osobních při slovesích bude jedna z nejprvnějších poznámek mluvnických. Skloňování podstatných jmen a časování sloves má se na začátku vždy díti celými větami. Podaná látka jazyková má se vždy též napsati do zvláštního sešitu a takto cvičení pravopisné spojit s cvičením ve vyslovování. Připomenutí. Kdyby se shledalo, že veliká většina žaček I. třídy již v takové míře mocna jest jazyka německého, že probírání vyučovacího programu I. třídy bylo by zbytečné maření času, má učitel německého jazyka hned v I. třídě vyučovati dle programu pro II. třídu ustanoveného.“*⁷⁶ Toto byl vzdělávací cíl, který si škola stanovila a během let se příliš neměnil. Během válečných let došlo k menší úpravě výuky v tom smyslu, že je podstatné dívky naučit především plynulé konverzaci, nikoliv je přespříliš zatěžovat gramatickými cvičeními a slohy. Učení jazyka mělo probíhat především na základě krátkých vět a vhodných příkladů, z nichž budou během výuky vyvozena gramatická a slohová pravidla. Samozřejmostí byla také četba

⁷⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Pamětní spis na oslavu pětadvacetiletého trvání Městské vyšší dívčí školy*, str. 9 – 10.

⁷⁶ AHMP, Vyšší dívčí škola a dívčí reálné gymnasium hlavního města Prahy, Organizace školy, inv. č. 1364, č. kartonu 32, *Stanovy pro Městskou vyšší školu dívčí*, str. 7 – 8.

německých literárních ukázek, které byly předtím pečlivě vybrány. Němčině bylo vyučováno ve všech VI. třídách po čtyřech hodinách týdně.⁷⁷

V I. třídě byly s dívkami probrány nejpotřebnější znalosti německé morfologie, zvláště deklinace a konjugace sloves pravidelných (slabých i silných) a jejich používání v nepravidelných i hlavních časech. Zároveň byla probrána nejpodstatnější pravidla syntaxe a německý slovosled ve větách. Byly procvičovány překlady z češtiny do německého jazyka. Základem byla také četba, především čtení povídek či básniček a učení se jim nazpaměť. Dívky musely odevzdat celkem 16 školních prací týkající se pravopisných cvičení, mezi které byly počítány kompozice domácí i školní.⁷⁸

V průběhu II. ročníku byl plán výuky takový, že docházelo k opakování a doplňování morfologických znalostí (především se jednalo o procvičení silných a slabých sloves ve všech časech). Postupně se doplňovala se pravidla syntaxe a slovení zásoby způsobem, že se dívky učily nazpaměť probraným básním a kratším článkům prozaickým z čítanky. Dívky musely být schopny převyprávět obsahy článků, které byly ve škole čteny a vyloženy. Počet úkolů zůstal stejný jako v I. ročníku.⁷⁹

Obsahem výuky v III. třídě byla základem vyučování četba z německé čítanky. Z čítanky byly během hodiny čteny články, které byly učitelem vyloženy a rozebrány a dívka je posléze musely jejich obsah převyprávět. Byly také opakovány a doplňovány mluvnické a pravopisné jevy, se zvláštním zřetelem k složitějším větám a fraseologii. Dívky se musely učit nazpaměť snadnějším článkům a básním, které přednášely v hodinách. Jednou za týden musely žáčky odevzdat jeden přeložený text z českého do německého jazyka, jedno mluvnické cvičení. Rovněž každá z dívek musela dokázat, že je schopna konverzovat o nějakém předmětu, nacházející se v její blízkosti.⁸⁰

Výuka ve IV. třídě probíhala pouze v německém jazyce. Docházelo ke čtení delších prozaických článků a epických či lyrických básní. Vybrané texty byly vyloženy a reprodukovány. Součástí výkladu textu byl i jejich rozbor týkající se obsahu řečnických figur a tropů v daném textu. V hodinách byl brát zřetel i na procvičení znalostí z metricky

⁷⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 34.

⁷⁸ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 35.

⁷⁹ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 36.

⁸⁰ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 37.

a poetiky. V nutných případech byla opakována mluvnice a gramatické jevy. Žačky byly zkoušeny z nazpaměť naučeným básním a jejich recitace. Změna nastala v zadání povinných písemných kompozic, kterých bylo celkem 12, a to jak školních, tak i domácích. Zadání se týkalo překladů čtených textů, vytváření obsahu prozaických a poetických článků, se kterými se dívky seznámily v hodinách němčiny. Dívky se také postupně cvičily v psaní dopisů.⁸¹

V průběhu V. třídy byla výuka rozdělena tak, že dvě vyučovací hodiny byly věnovány mluvnici a stylistice, četbě poetické literatury byly věnovány zbývající dvě hodiny výuky. Vzory vybraných stylistických textů se předčítaly ve škole a podle nich se snažily dívky vytvořit vlastní stylistická cvičení do sešitů. V hodinách věnovaných četbě se dívky snažily přečíst a rozebrat vybrané básně. Písemné úkoly byly odevzdávány jednou za měsíc. V jejich zadání se opakovaly všechny stylistické druhy: vypravování, popis, líčení, přirovnání či lehčí pojednání. Výuka opět probíhala v německém jazyce.⁸² Od V. třídy byla pěstována také povinná školní četba, pro V. třídu byl povinný text *Minna von Barhelm* od Gottholda Ephraima Lessinga.⁸³ Naproti tomu doporučená domácí četba byla následující:

1. Selma Lagerlöfová: *Erzählungen*;
2. Friedrich Schiller: *Wilhelm Tell*;
3. Johann Wolfgang von Goethe: *Kleine Prosaschriften*;
4. Ludwig Uhland: *Geschichte*;
5. Eleonor Lempová: *Aufsätze zeitgenössischer Schriftsteller*.⁸⁴

V VI. třídě byla snaha učitele upřena na to, aby dívky získaly určitý přehled historického vývoje německé literatury. Byly probírány vhodné ukázky významných děl a četlo se z významných básnických děl německé literatury včetně jejich výkladu estetického, případně také mluvnického. Opakování a doplňování vědomostí mluvnických a pravidel stylistických. Písemné úkoly zůstaly stejné jako tomu bylo v V. třídě. Vyučování opět

⁸¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 38.

⁸² *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915* str. 39.

⁸³ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 43.

⁸⁴ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 44.

probíhalo v německém jazyce.⁸⁵ Co se četby týče, ta opět byla rozdělena na školní a domácí. Školní četbu tvořila četba a rozbor díla *Hermann a Dorothea* (Johann Wolfgang von Goethe),⁸⁶ v případě domácí četby byla krom výše zmíněných autorů a děl přidělena také následující literatura:

1. Johann Wolfgang von Goethe: *Italienische Reise*;
2. Friedrich Schiller: *Wallenstein, Wilhelm Tell*;
3. Johann Gottfried Herder: *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*;
4. Selma Lagerlöfová: *Erzählungen*;
5. Adalbert Stifter: *Der Hochwald*;
6. Moderne erzählende Prosa (*Helene Böhlauová, Isolde Kurzová*);
7. Eleonor Lempová: *Aufsätze zeitgenössischer Schriftsteller*.⁸⁷

Domácí četba byla vždy rozdělena mezi dívky stejným způsobem, jako tomu bylo v případě četby latinské. Nejen domácí četba, ale také domácí a školní kompozice byly pro dívky povinné. Níže uvádím ukázkou školních kompozic pro IV. třídu typu B:

1. *Das Menschenalter*;
2. *Die Hungermauer in Prag*;
3. *Ein Heldentod für's Vaterland*;
4. *Die Brille*;
5. *Harun Raschild's Traum*;
6. *Die Post*.⁸⁸

⁸⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 40.

⁸⁶ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 43.

⁸⁷ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 44.

⁸⁸ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 46 – 47.

Zároveň uvádím i ukázkou zadání domácích slohových kompozic pro IV. třídu typu B:

1. *Lorelei*;
2. *König Artus und seine Tafelrunde*;
3. *Bildet aus den adverbialen Bestimmungen Konditionalsätze*;
4. *Lohengrin*;
5. *Die Tabakspfeife*;
6. *Wie schreibt man Briefe.* ⁸⁹

Vyšší dívčí škola byla také známá skutečností, že jako jedna z prvních škol zavedla i řečnická cvičení. V rámci řečnických rozprav si dívky musely vybrat téma, na které budou zpracovávat rozpravu v cizím jazyce. Byla to myšlenka poněkud inovativní, která měla dívky naučit veřejnému vystupování. Zároveň řečnická cvičení měla dívky cvičit v aktivním užívání cizího jazyka. Z dochovaných materiálů předkládám také zadání řečnických cvičení žaček V. třídy typu A ve školním roce 1914 – 1915:

1. Davidová: *Mondscheinnacht*;
2. Havelková: *Frühlingszauber am Wasser und Stimmungsbilder*;
3. Jandová: *Mähre (Land und Leute)*;
4. Jelínková: *Hochwasser*;
5. Kimlová: *Stimmungsbilder aus Alt-Prag*;
6. Lindackrová: *Winterfreuden*;
7. Mrázková: *Wenn die Blätter fallen (Herbstbilder)*;
8. Preissová: *Meine Reiseerinnerungen*;
9. Pošmourná: *Badeleben in Karlsbad*;
10. Srncová: *Sonntage in Portorose*;
11. Stýblová: *Das menschliche Leben und die Jahreszeiten*;

⁸⁹ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 40.

12. H. Ševcovicová: *Wanderungen im Salzkammergute*;
13. M. Ševcovicová: *Wandertage im Riesengebirge*;
14. Terflerová: *Der Mai ist gekommen (Stimmungsbilder)*;
15. Trnková: *Weshalb ist der Böhmerwald den Böhmen so lieb?*;
16. Velflíková: *Wintertage in Kairo (Aus meinem Tagebuche)*;
17. Zemanová: *Die Lebensgechtichte eines Veilchens von ihm selbst erzählt.*⁹⁰

Krátce po vzniku nové republiky, během školního roku 1920 – 1921, byla němčina ze školních osnov jako povinný jazyk vyškrtnuta. Dále byla němčina vyučována jako předmět nepovinný, spolu s anglickým a ruským jazykem.

Později se vedení školy usneslo na rozhodnutí, že výuka německého jazyka je podstatná učební látka, kterou je potřeba opět navrátit mezi povinné předměty. V novém školním roce byla z tohoto důvodu se povinné němčině učilo v prvních dvou třídách, v ostatních třídách se německému jazyku učilo i nadále nepovinně. V souvislosti s touto změnou byly vytvořeny zcela nové školní osnovy, jejich úskalím ovšem bylo, že nemohly být zavedeny ve všech třídách, neboť v některých třídách byly dívky, které se rozhodly, že na mimořádnou výuku německého jazyka docházet nebudou. Z toho důvodu bylo nutné začít s výukou od znova.⁹¹

V I. třídě byly němčině věnovány 4 hodiny v týdnu. Základní učební cíl byl naučit dívky německým písmenům a jejich písmu. Cvičilo se plynulé čtení, při kterém bylo dbáno na správnou německou výslovnost. Dívky se učily především skloňovat (podstatná, přídavná jména a zájmena) a časovat (pomocná, slabá, silná slovesa v hlavních časech). Četly se převážně krátké články, které byly překládány a jejich věty byly obměňovány. Následně se dívky musely tyto věty naučit nazpaměť. Bylo zapotřebí dbát především na skutečnost, že dívky musely nabýt potřebné slovní zásoby. Pokud to znalosti a schopnosti dívek dovolily, bylo v hodinách hovořeno německy. Dívky musely odevzdávat písemné úkoly,

⁹⁰ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 48.

⁹¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1924 – 1925*, str. 11.

a to od ledna do konce školního roku. Celkem se jednalo o 6 školních a domácích kompozic, které byly ve třídě za přítomnosti učitele opraveny.⁹²

Během II. třídy němčině ubyla jedna hodina výuky. Obsah vyučování tvořilo převážně opakování již nabytých vědomostí, doplnění dosud neznámých morfologických jevů (cvičení trpného rodu, slovesných tříd, kondicionálu, užívání infinitivních konstrukcí, tvoření vět vedlejších). Četba byla stejná jako tomu bylo v případě I. ročníku, naopak přidány byly překlady z českého jazyka do jazyka německého. Dívky se učily nejznámějším rčením v německém jazyce, která byla v praktickém životě často užívána. Úkoly byly opět písemné, tentokrát jich ovšem bylo celkem 8, a to jak školních, tak domácích kompozic.⁹³

Na začátku III. třídy se opět začínalo opakováním mluvnických dovedností, které dívky získaly během předchozího studia na škole. Hlavní náplní byla souvětí, především cvičení na souvětí podřadné a užívání slovesných způsobů v těchto větách. Četba probíhala opět stejným způsobem, až na skutečnost, že dívky byly z obsahu již přečtených článků zkoušeny přímo v hodinách. Krom volného vypravování o obsahu přečtené literatury se s dívkami vedl i rozhovor na dané téma. Dívky si také musely připravit přednes nějaké německé básně. I nadále docházelo k překladům z českého jazyka do německého. Současně probíhala i cvičení dokazující praktickou znalost německých idiomů. Počet odevzdaných domácích kompozic se ustálil na čísle 8. Stejně jako v předchozích ročnících se jednalo o školní a domácí kompozice.⁹⁴

Dívky v IV. třídě se opět opakovaly morfologické znalosti. Zároveň byla vykládána nová látka (stavba složené věty, časy a způsoby zkracování vět a také nepřímá řeč). Dívky pochopitelně i nadále četly předem vybrané texty. Přečtené texty se snažily vyložit a vyprávět o nich. Pro tyto účely bývaly zvoleny prozaické články a německé básně, které byly snadné na pochopení. Čerpalo se nejen z přečtené literatury a schopnosti text interpretovat, ale také z konverzačních dovedností. Dívkám byly opět zadávány povinné překlady z českého jazyka do německého. Náplní bylo osvojování si dostatečné zásoby

⁹² LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok školní rok 1925 – 1926*, str. 13.

⁹³ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok školní rok 1925 – 1926*, str. 14.

⁹⁴ Tamtéž.

slov a rčení. Školní kompozice zůstávaly i nadále stejné, jak tomu bylo v předchozích letech.⁹⁵

Během V. třídy se mělo dbát na přehledné a systematické opakování nejpodstatnějších probraných témat týkající se morfologie a syntaxe. Nadále se pokračovalo v četbě článků a dbalo se na jejich reprodukci. Stejně zůstávaly i překlady. Větší důraz byl dán na zlepšení konverzačních dovedností. Konverzovalo se o běžných záležitostech z denního i společenského života. Mimo školní četby, byla zavedena i domácí četba, která podléhala učitelově kontrole. Od V. třídy se hovořilo v hodinách němčiny pouze německy. Dívky byly nuceny odevzdat celkem 8 kompozic, které byly v hodinách němčiny, za účasti celé třídy, společně opravovány.⁹⁶

V posledním ročníku dívky měly získat strukturovaný přehled německé literatury, s důrazem na německou klasickou a moderní literaturu. Dívky se musely orientovat v bibliografii autorů a během výuky se četly ukázky významných děl. V rámci tohoto zaměření byla pěstována i souvislá školní četba jednoho vhodného díla klasické německé literatury. Četba domácí literatury byla rozdělena mezi jednotlivé dívky. Každá z dívek dostala referát na konkrétní dílo. O přečteném díle pak dívky referovaly přímo v hodinách němčiny. Zároveň se opět dbalo na cvik německé konverzace. Každá z dívek si musela zvolit téma přednášky, kterou následně byla nucena přednést před třídou. Témata si dívky mohly libovolně zvolit. Výuka probíhala již jen v německém jazyce. Domácí kompozice, jejich zadání a oprava byly opět stejné.⁹⁷

Během druhé poloviny dvacátých let se výuka na Vyšší dívčí škole prakticky vůbec neměnila. Naproti tomu organizace výuky německého jazyka na **Soukromém gymnasiu dívčího spolku Minervy v Praze** probíhala poněkud bouřlivěji. Jazyk německý byl zpočátku na Minervě nepovinný a vedení školy o tento status usilovalo. Výuce němčiny byly věnovány pouze 3 hodiny týdně. Původně se dokonce jednalo o jediný nepovinný předmět na dívčím gymnasiu Minerva.⁹⁸ Jedna hodina byla věnována překládání českých

⁹⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok školní rok 1925 – 1926*, str. 15.

⁹⁶ *Výroční zpráva za školní rok školní rok 1925 – 1926*, str. 16.

⁹⁷ *Výroční zpráva za školní rok školní rok 1925 – 1926*, str. 17.

⁹⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Druhá výroční zpráva za školní rok 1891 – 1892*, str. 7.

vět do německého jazyka, příležitostně se opakovala mluvnice. Zbytek časové dotace byl členěn mezi: čtení vybraných článků (prozaických i básnických), výklad již přečtených textů a rozbor jazykových zvláštností v textu. Mimoto byla výuka zaměřena především na rozbor frazeologie. Podstatné pochopitelně bylo, aby si dívky uvědomovaly přítomnost jednotlivých frází a ustálených slovních spojení a snažily si je zapamatovat. Zároveň v hodinách docházelo k jejich srovnání a porovnání jejich významů v českém a německém jazyce. Bylo podstatné, aby dívky zvládly i základy německé prozodie, které byly cvičeny na základě rozmluv se žačkami. Jelikož dívky v průběhu výuky českého jazyka probíraly řečnické figury a tropy, mělo se snažit dívkám tyto znalosti zlepšit pomocí četby německých textů. Dívky měly z paměti deklamovat vybrané prozaické i básnické texty během výuky. Každou třetí neděli musely dívky vyhotovit domácí školní kompozici. Zadáni bylo samostatné písemné převyprávění obsahu povídek, které byly ve škole probrány a psaní dopisů. Během hodiny se hovořilo výhradně německým jazykem.

99

Ve II. ročníku vyšších tříd se toho příliš ve výuce nezměnilo. Důraz byl místo prozaických textů kladen na četbu básnických děl. Především byl kladen důraz na estetický výklad epického básnictví, opírající se opět o znalosti, které dívky získaly v hodinách českého jazyka. Dívky se opět musely učit nazpaměť přečtené literární texty a jejich znalost byla ověřována hlasitou deklamací během výuky. Kromě zadání domácích kompozic dostávaly dívky opět i školní. Zpravidla se jednalo o psaní povídek, přirovnání, líčení, ovšem vždy až potom, co bylo dané téma, když dané téma předtím probráno s vyučujícím ve škole.¹⁰⁰ Soukromá střední škola dívčího spolku Minervy v Praze se snažila opět na svém přesvědčení a nutno uznat, že se jí v tomto ohledu dařilo a německý jazyk zůstal po celé sledované období jazykem nepovinným. Což působilo lehce kuriózním dojmem, neboť drtivá většina žaček se na tento jazyk hlásila jako na nepovinný předmět. Budeme-li hovořit o tom, že na nepovinné jazyky se hlásily většinou desítky dívek, v případě nepovinné němčiny se jednalo o několik stovek zájemkyň. Jen pro příklad uveďme, že ve

⁹⁹ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Druhá výroční zpráva za školní rok 1891 – 1892*, str. 8.

¹⁰⁰ *Druhá výroční zpráva za školní rok 1891 – 1892*, str. 9.

školním roce 1909 – 1910 se nepovinné němčině učilo 335 z celkového počtu 376 žákyň.¹⁰¹

Navzdory tomuto zvláštnímu způsobu nepovinné výuky, platila pro výuku němčiny stejná pravidla, jako pro povinný předmět. Logicky se kladl větší důraz na čtení, s četbou se začínalo v V. třídě. Školní četba byla četba předem vybraných vhodných knih a čtení probíhalo hodinách spolu s učitelem. Ve školním roce 1910 – 1911 tvořila školní četbu pouze dvě následující díla:

1. Karl Immermann (*Der Oberhof*);
2. Marie von Ebner-Eschenbachová (*Erzählungen*).¹⁰²

Jako doporučená domácí četba byl doporučen seznam autorů a jejich významných děl. Mezi jednotlivé žačky pak následně byla rozdělena četba knih, naprosto shodným způsobem jako tomu bylo v případě latinské a řecké četby. Žákyním byl zadán tento seznam autorů a jejich děl vhodných pro četbu v V. třídě:

1. Marie von Ebner-Eschenbachová (*Aus meinem Leben*);
2. Else Ury (*Studierte Mädchen*);
3. Jacob a Wilhelm Grimmovi (*Kinder und Hausmärchen*);
4. Franz Grillparzer (*Die Ahnfrau*);
5. Johann Wolfgang von Goethe (*Die Leiden des jungen Werthers, Iphigenie auf Tauris, Tausend und eine Nacht, Egmont*);
6. Friedrich Schiller (*Braut von Messina; Balladen; Maria Stuart; Das Lied von der Glocke*);
7. Charles Dickens (*Kindergeschichte*);
8. Oskar Höcker (*Robinson Crusoe*);
9. Amelie Godinová (*Neue Märchen*);
10. Frances Hodgson Burnettová (*Der kleine Lord Fauntleroy*);

¹⁰¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 50 – 52.

¹⁰² *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 30.

11. Peter Rosegger (*Das Buch der Novellen*);
12. Gotthold Ephreim Lessing (*Nathan der Weise*);
13. Heinrich von Kleist (*Das Käthchen von Heilbronn*);
14. Wilhelm Hauff (*Märchen*);
15. Hermann Pösche (*Unsere Haustiere*);
16. Wilhelm Busch (*Max und Moritz; Die fromme Helene*).¹⁰³

Od VII. třídy se do četby navíc přidala následující díla autorů:

1. Gotthold Ephraim Lessing (*Minna von Barnhelm*);
2. Christoph Martin Wieland (*Oberon*);
3. Hermann Sudermann (*Frau Sorge, Heimat*);
4. Friedrich Schiller (*Jungfrau von Orleans, Die Räuber, Maria Stuart, Kabale und Liebe, Don Carlos, Wilhelm Tell*);
5. Gerhart Hauptmann (*Elga*);
6. Hans Eschenbach (*Die beiden Merks*);
7. Joseph von Eichendorff (*Aus dem Leben eines Taugenichts*);
8. Johann Wolfgang Goethe (*Wilhelm Meisters Wanderjahr, Aus meinem Leben, Faust*);
9. Friedrich Hebbel (*Judith, Maria Magdalene, Gyges und sein Ring*);
10. Oscar Wilde (*Salome*);
11. Marie von Ebner-Eschenbachová (*Neue Erzählungen, Ein Spätgeborener*);
12. Joseph Viktor von Scheffel (*Der Trompeter von Säckingen*);
13. Paul Heyse (*Zwei Gefangene*).¹⁰⁴

¹⁰³ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 30 – 31.

¹⁰⁴ *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 31.

Mimo zadanou četbu musely dívky vypracovat i povinné slohové práce. Zde uvádím zadání slovních úloh třídy V. A. Jedná se o následující domácí kompozice:

1. *Weises Urteil.*
2. *Die Kaiserin als Woltäterin.*
3. *Die Legende vom Hufeisen.*
4. *Mein Vaterland Böhmen.*
5. *Ciccinnatus, ein Muster altrömischer Tugend.*
6. *Kaiser Josef II. als Arzt.*
7. *Die Lorelei.*
8. *Die Gründung griechischer Kolonien.*¹⁰⁵

Zadání domácích kompozic v V. třídě typu B bylo následující:

1. *Der betrogene Teufel.*
2. *Ein edles Dichterherz.*
3. *Oesterreich-Ungarn.*
4. *Kaiser Ferdinand V. in Prag.*
5. *Die alten Griechen.*
6. *Vežier Abdul.*
7. *Die dankbaren Tiere.*
8. *Der Kaiser in der Kirche.*¹⁰⁶

Ve vyšších ročnících bylo zadání o poznání komplikovanější. V VII. třídě byla zadána dívkám následující slohová cvičení:

1. *Wie ein adeliger Knabe zum Ritter erzogen wurde.*
2. *Kriemhildens Nachtwache bei Siegfrieds Leiche.*

¹⁰⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 33 – 34.

¹⁰⁶ *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 34.

3. *Kaiser Josef II. in B. Němcová's Babička.*
4. *Die deutsche Tiersage.*
5. *Die Ursachen der Revolution in Frankreich.*
6. *Die Hauptpersonen in Lessing's Minna von Barnhelm.*
7. *Maria Theresia.*
8. *Die Ballade bei Schiller und Goethe.*¹⁰⁷

Na rozdíl od výuky povinné francouzštiny, které se vyučovalo pouze jen na reálném dívčím gymnasiu spolku Minervy (v označení školních osnov bývá označena tato osnova typem A), německému jazyku se učilo nejen na reálném gymnasiu, ale také na klasickém gymnasiu. Zatímco francouzská výuka si poměrně striktně zakládala na četbě textů převážně francouzských autorů, v případě výuky němčiny a četbě německých textů se nečetly pouze literární texty německých autorů, ale také překlady významných literárních děl. Dokladem je zadání školní četby pro VIII. třídu ve školním roce 1911 – 1912. V tomto roce se četl *König Lear* od Williama Shakespeara a také *Michael Kohlhaas* od Kleista.¹⁰⁸ V případě zadávání slohových kompozic nebylo výjimkou, že témata prací se opírala o loajalitu ke královské rodině. V němčině jsou taková témata pochopitelně zřetelnější, než tomu bylo například v případě výuky povinné francouzštiny. V případě zadání německých slohových prací se pouze minimálně objevují historická témata a jejich zpracování. Tuto roli přejímají různá pojednání, převážně o rakouských vladařích, případně zadání odkazující na starověk a antické mýty a báje (*Die Zerstörung von Troja, Hektors Abschied, Orestes*).¹⁰⁹ Zadání slohových prací týkající se rakouské, případně německé historie se objevuje až o rok později (*Auszeichnung Radetzky nach der Schlacht bei Leipzig, Der Zepter Rudolf von Habsburg, Karl IV., Josef II., Kaiser Maximilian.*)¹¹⁰ Během válečných let se toho ve výuce německého jazyka příliš nezměnilo. Jedinou

¹⁰⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 34.

¹⁰⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1911 – 1912*, str. 29.

¹⁰⁹ *Výroční zpráva za školní rok 1911 – 1912*, str. 39.

¹¹⁰ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1912 – 1913*, str. 47.

novinkou bylo zavedení povinné čtení knihy *Libussa* od Franze Grillparzera.¹¹¹ Jednalo se vesměs o jedinou inovaci ve výuce.

Po skončení první světové války bylo od zadání témat, týkajících se rakouskouherských panovníků, pochopitelně upuštěno. Což byla na dlouhou dobu jediná změna ve výuce, neboť v době dvacátých let vévodil zájem o zcela jiné jazyky než o jazyk německý. Naprostou samozřejmostí se stala výuka francouzštiny, ovšem význam němčiny pro nový Československý stát nepolevoval. Gymnasium Krásnohorská se nikdy netajilo svou nelibostí k povinné němčině a povinným úkolům, ovšem zájem žáčků o nepovinnou němčinu neutíchal. Přesto v roce 1924 – 1925 došlo ze zrušení povinné domácí četby.¹¹² Němčina v tomto ohledu nebyla sama, stejný osud postihl také výuky latiny a řečtiny. Všem třem jazykům musela postačit školní četba. Naopak francouzštině tato možnost zůstala zachována. Ovšem i v rozsahu povinné školní četby lze spatřovat, že výuka se přestávala tak úpěnlivě upínat pouze ke čtení. Ve školním roce 1928 – 1929 byl seznam povinné četby pro VII. třídu následující:

1. Gotthold Ephraim Lessing: *Minna von Barnhelm*.

V případě VIII. třídy bylo zadáno následující dílo:

1. Johann Wolfgang von Goethe: *Herrmann und Dorothea*.¹¹³

Maturitní zkoušky byly na gymnasiu Minerva a později i na gymnasiu Krásnohorská skládány převážně z latiny, řečtiny či francouzštiny. Z německého jazyka se nematurovalo.

Svízelná situace s výukou německého jazyka se nevyhnula ani **Dívčímu lyceu na Královských Vinohradech**, jak je patrné z následující vzpomínky: „*Kuratorim lycejni však stále ještě mělo rozřešiti těžký úkol. Učebná osnova a žádost za povolení ústavu byly dosud nevyřízeny právě pro svoji novotu a komplikovanost. Rozhodujícími činiteli z českých kruhů poslaneckých bylo intervenováno ve prospěch nové osnovy, jež nechtěla nikoho nutiti k povinné němčině, ale ministerstvo osnovy té neschválilo. Poněvadž pak*

¹¹¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1913 – 1914*, str. 61.

¹¹² LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1924 – 1925*, str. 8.

¹¹³ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1928 – 1929*, str. 7.

ústav již započal svoji činnost, nezbyvalo než přijmouti osnovu, jaká schválena byla pro dívčí lyceum v Českých Budějovicích a Chrudimi Zároveň však bylo usneseno ve schůzích kuratoria, znova požádati o povolení takové osnovy, jež by nenarazila na odpor těch rodičů, kteří nechtíc dát učiti své dcery povinné němčině, ale ani na odpor těch, již povinné učení němčině považují za nutné ke skutečnému naučení a ovládnutí jazyka německého.“¹¹⁴

Výuka cizích jazyků získala založením prvního předměstského dívčího lycea na Královských Vinohradech zcela nový systém výuky. Dívčí lyceum se silně opíralo o výuku moderních cizích jazyků s důrazem na praktické znalosti a dovednosti. Dívčí lyceum na Královských Vinohradech, tehdy moderní a rychle se rozvíjející městečko za hranicemi královského hlavního města Prahy, mělo to štěstí, že nápad na vznik dívčího lycea se zalíbil městskému zastupitelstvu a radě, která městu poskytla kýženou subvenci. Hlavním záměrem školy bylo vyhotovit pro školu vlastní osnovy. Tomu se ovšem příliš nedařilo. Nakonec se Dívčí lyceum rozhodlo otevřít školu a organizaci výuky řídit podle školních osnov, které již byly ministerstvem kultu a vyučování již schváleny. Jednalo se celkem o několik osnov. Každá z nich upravovala výuku určitého předmětu, který charakteru školy nejvíce vyhovoval. Pro tuto práci je ovšem nejpodstatnější učebná osnova jazykového vyučování, její návrh byl schválen výnosem c. k. Ministerstvem kultu a vyučování 11. května 1909, č. 25 420. Osnova samotná pak byla schválena 28. února 1910 a Zemskou školní radou byla v konečné verzi schválena 11. května 1910, pod č. 24 002.¹¹⁵ Význam této osnovy spočívá v tom, že zcela změnila školní osnovy. Podle nové osnovy, si žáčky, respektive jejich zákonní zástupci, mohly zvolit jeden cizí jazyk, kterému se budou učit po celou dobu svého studia. Dívčím byl nabízen německý a francouzský jazyk. K tomuto zvolenému jazyku se pak v IV. třídě přidával ještě jeden z trojice dalších vyučovaných jazyků (francouzský, německý a anglický jazyk). Přesto ovšem zůstávala striktně dána pravidla a dívky tak měly jasně danou kombinaci. O příliš velkém výběru se tak hovořit vesměs nedalo. K dispozici přicházely pouze tři vyučované kombinace:

¹¹⁴ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 14.

¹¹⁵ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Druhá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1909 – 1910*, str. 24.

1. Německý jazyk spolu s francouzským jazykem;
2. Francouzský jazyk spolu s německým jazykem;
3. Francouzský jazyk spolu s anglickým jazykem.¹¹⁶

Jiná volba nebyla možná. Nešlo tedy, aby si němčinářky zvolily jako druhý jazyk angličtinu. Zároveň nebylo ani možné, aby si některá z dívek zvolila jako hlavní jazyk angličtinu. Ve všech ročnících (v případě lycea výuka probíhala do VI. třídy) se vyučovalo jazykům 4 hodiny v týdnu. Výjimku tvořil pouze první ročník, kde se hlavnímu jazyku učilo 5 hodin týdně. Od II. třídy se počet vyučovaných hodin ustálil na čtyřech hodinách týdně.¹¹⁷

Pro dívčí lyceum byly typické i konverzační kroužky. Se zavedením konverzačních kroužků se na lyceu poměrně dlouho váhalo, nakonec však díky neutuchajícímu zájmu ze strany zájemců byly kroužky povoleny. O nebývalém zájmu o konverzační kroužky svědčí i následující zmínka: „*Zájem o tyto kroužky byl veliký, jak ze strany rodičů, tak i žákyň a přihlášek bylo tolik, že bylo nutno zřídit 8 kroužků německých a 5 kroužků francouzských. Do německých kroužků konverzačních docházelo ze tříd I., II., IV. a V. 90 žákyň, do francouzských pak 56 žákyň ze tříd IV. a V.*“¹¹⁸

Učebním úkolem bylo naučit dívky psát a mluvit v německém jazyce. Dívky měly získat obratnost ve slovním projevu, musely znát německé tvarosloví, syntax a významné německé spisovatele. Podle vybraných autorů byla vhodně zvolena i četba poetických a prozaických textů. Německé literatuře se učilo od dob tzv. rozkvětu, tedy od dob spisovatelů Schillera a Goetheho. Přihlédnuto bylo také i k moderním rakouským spisovatelům.¹¹⁹

Na začátku I. třídy se německému jazyku věnovalo 5 hodin týdně. Dívkám byly vysvětleny základy německé morfologie. Především se probírala deklinace a konjugace slabých sloves v přítomném, souminulém, minulém a budoucím činném rodu.

¹¹⁶ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Druhá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1909 – 1910*, str. 24.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ *Druhá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1909 – 1910*, str. 25.

¹¹⁹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 33.

Procvičován byl i oznamovací a rozkazovací způsob, jak kladné, tak i v záporné větě. Četly se drobné souvislé články, výjimkou nebylo ani sborové čtení i ve třídě. Dívky se učily postupně základům německé konverzace. Obsahem rozhovorů v hodině byla především různá cvičení na rozvoj slovní zásoby a procvičování jednoduchých frází na základě formulování vlastního názoru na konkrétní věci a předměty, ležící v blízkosti dívek. Jak bylo již uvedeno, patřilo do nácviku mluvení i sborové čtení. Dívky také musely umět memorovat snadnější články, se kterými se seznámily v hodinách němčiny. Z písemných kompozic dívky musely každý měsíc odevzdávat dvě úlohy. Jednu domácí a jednu školní. Samozřejmostí byly i diktáty spojené s opakováním již procvičeného učiva. Dívky rovněž musely napsat za domácí kompozici obsahy procvičených článků. Každá z dívek musela na konci školního roku také zvládnout umět reagovat a plynule odpovědět na německé otázky.¹²⁰

Ve II. třídě činila časová dotace celkem 4 hodiny týdně. Dívky si rozšiřovaly již nabyté znalosti z oblasti německé morfologie. Cvičily ostatní časy slabých sloves v činném rodě a také trpný rod, rozkazovací způsob a tvořily věty jednoduché. Četba zůstávala stejná jako tomu bylo v I. ročníku, ovšem požadavky se postupně zvyšovaly. Dívky se i nadále pilně učily německé konverzaci a snažily se formulovat německy vlastní názor na přečtené texty. Obsah přečtených a memorovaných textů byl zkoušen tak, že dívky musely zvládnout odpovědět na německé otázky, které se obsahu četby týkaly. Slovní zásobu si rozšiřovaly o další naučená slova a fráze. Jednou za měsíc dívky odevzdávaly 2 školní úlohy, opět jednu školní a jednu domácí.¹²¹

Pro výuku ve III. třídě zůstávala časová dotace stejná, jako tomu bylo v předchozím ročníku. Dívky si opět doplňovaly znalosti německého tvarosloví, učily se používat silná a smíšená slovesa. Používaly všechny slovesné časy a způsoby, učily se tvořit větu složenou. Četba se opírala o čtení prozaických textů a snadnějších básní. Obsah byl zkoušen stejným způsobem, jako tomu bylo ve II. ročníku. Dívky ovšem musely zvládnout převyprávět souvislejší obsah přečtené literatury. Konverzace probíhala podle známého způsobu. Dívky musely zvládnout popsat v němčině předměty, které se

¹²⁰ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 33.

¹²¹ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 33 – 34.

nacházely v jejich bezprostřední blízkosti (často se jednalo o obrazy a mapy) a memorovaly již přečtené texty. Písemné kompozice zůstávaly rovněž stejné. Ve třetí třídě se k výuce také přidávaly povinné překlady z českého jazyka do německého.¹²²

Časová dotace výuky německého jazyka ve IV. třídě byla opět stejná. Dívky procvičovaly tvoření složené věty a také nepřímou řeč. Jelikož v tomto ročníku již dívky měly znát prakticky celou látku německé morfologie, docházelo k jejímu postupnému opakování. Během hodin čtení se četla především prozaická díla, která byla rovněž vykládána s důrazem na jazykovou a myšlenkovou spojitost. Nově se memorovaly se texty německých písní. Konverzace se opět opírala o rozhovory o přečtené četbě. Mimo tyto znalosti se cvičily dívky také ve vypravování, na kterém měly zúročit již nabyté znalosti. Písemné práce zůstávaly stejné. Jako ukázka toho, jak vypadalo zadání školních kompozic pro IV. třídu typu A ve školním roce 1911 – 1912 může sloužit následující přehled::

1. *Herkules am Scheidewege.*
2. *Drei Wünsche.*
3. *Radetzsky und der Husar.*
4. *Meine Weihnachten.*
5. *Leonidas und seine Spartaner.*
6. *Mein Zukunftsplan.*
7. *Der Frühling.*
8. *Glückwunschbrief zum Namenstage.*
9. *Josef II. als Pate.*¹²³

Témata domácích kompozic pro IV. třídu typu A byla následující:

1. *Das Menschenalter.*

¹²² AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 34.

¹²³ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 30 – 31.

2. *Erlkönig.*
3. *Die Katastrophe auf Martinique.*
4. *Der Kaiser.*
5. *Auf dem Schleifplatze.*
6. *Lohengrin.*
7. *Die drei Blicke.*
8. *Lorelei.*
9. *Unser Ausflug.*¹²⁴

Samozřejmostí byly pochopitelně i diktáty a překlady z českého jazyka do německého. Od IV. třídy měl ve výuce převažovat německý výklad, pokud dívky něčemu nerozuměly, měl učitel danou záležitost přeložit a vysvětlit.¹²⁵

Během V. třídy se toho příliš ve výuce nezměnilo. Opět docházelo k opakování tvarosloví, četly se ukázky z prozaických a poetických spisů, případně i další vhodné texty. Novinkou byly literárně-historické poznámky o životě a působení znamenitějších spisovatelů, zvláště II. doby rozkvětu literatury jazykem německým, které si dívky měly vést. Náplní konverzace byla opět přečtená literatura a přednášení básní. Zadání písemných kompozic zůstávalo stejné. Od V. třídy byla jazykem výuky pouze němčina.¹²⁶ Pro četbu v V. třídě byl doporučován Výbor čtrnácti pohádek (bratři Grimmové), od VI. třídy se četla následující díla:

1. Gotthold Ephraim Lessing: *Minna von Barnhelm*;
2. Peter Rosegger: *Drei Erzählungen.*¹²⁷

V závěrečné třídě docházelo k opakování nejdůležitějších částí německé mluvnice s příležitostným doplňováním učiva. Důraz byl kladen na četbu a konverzaci. Hovory

¹²⁴ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 30 – 31.

¹²⁵ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 34.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 34.

byly vedeny na základě přečtené domácí četby. Dívky musely číst vhodná díla, především z pera Schillera a Goetheho. Každá z dívek musela vypracovat zadané překlady, přednášet vybrané básně a nově také přehrát některou z dramatických scén s předem rozdělenými úlohami. Co se písemných kompozic týče odevzdávaly dívky celkem 14 úkolů, střídavě domácích a školních. Povinně psaly dopisy a pojednání o četbě. Opět se dívky cvičily v překladech z českého do německého jazyka.¹²⁸

Kromě této výuky se na lyceu vyučovalo i povinnému psaní. Tomu se vyučovalo od I. třídy po dobu 2 hodin. v II. ročníku po dobu 1 hodiny. Cílem výuky bylo cvičit dívky v úhledném psaní písma latinského, německého a posléze i francouzského. Německé a latinské písmo bylo probíráno od I. ročníku.¹²⁹

Zároveň byly pro zlepšení konverzačních dovedností zavedeny na lyceu i jazykové kroužky. Kurz konverzace byl určen maximálně po 25 dívek a paní, které nebyly žákyněmi obecných, měšťanských a středních škol. Kurzy se otevíraly jednou do roka, většinou v listopadu. Délka kurzu činila 6 měsíců a vyučovalo se vždy 4 hodiny týdně. Poplatek za výuku byl 20 korun, které dívky musely uhradit při zápisu. Kurz byl vyučován v budovách školy a každá z účastnic byla povinna kurz poctivě navštěvovat. V případě, že by dotyčná žákyně nemohla na kurz dorazit, musela se z něj řádně omluvit. Pokud by po 6 hodinách kurzu nepřišla bez jediné omluvy, byla by z kurzu vyškrtuta a její poplatek by propadl škole. Dívky byly povinny dbát o pořádek v učebnách a také na školním nábytku. Rovněž si dívky musely sami na vlastní náklady opatřit příslušné pomůcky, které jim mělo ředitelství školy včas oznámit. Kurz byl zakončen předáním vysvědčení a udělením prospěchu během kurzu.¹³⁰

Cílem výuky německé konverzace v takovém kroužku bylo jasně porozumět mluvenému slovu a čtenému textu. Dívky se měly naučit dorozumět německy a jasně formulovat v cizím jazyce své myšlenky, týkající se praktického života. Především se kladl důraz na to, aby dívky byly schopny se plynule a správně vyjadřovat slovem i písmem. Kurz byl otevřen ve dvou odděleních. V prvním se začínalo krátkými rozhovory o

¹²⁸ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 34.

¹²⁹ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 41.

¹³⁰ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 48 – 49.

nejvýznamnějších tématech týkající se bezprostředního okolí dívek. Dívky se učily nejpotřebnějšímu tvarosloví, deklinaci jmen a konjugaci sloves v hlavních časech. Učily se časovat slovesa slabá i silná a tvořily věty jednoduché. V kurzu se četly snadnější německé básničky a povídky. Základem konverzace byla schopnost dívek odpovídat na německé otázky, pokud možno souvisle. Zároveň byla i rozšiřována slovní zásoba, aby dívky byly schopny plynule konverzovat. Ačkoliv se jednalo o konverzační kroužek, tak ani zde dívky neminulo povinné odevzdávání písemných kompozic. V druhém pokračovacím oddělení byla vyučovací jazykem němčina. S dívkami se vedly rozhovory o praktických záležitostech, důležitých pro život. V případě nutnosti se opakovala gramatická pravidla. Rovněž také probíhala četba vhodných německých textů a vypravování jejich obsahu. Písemné práce se týkaly především známých témat, oblíbené bylo zejména psaní dopisů.¹³¹

V roce 1912 došlo také ke zřízení reálného gymnasia, které se rozhodlo vyhovět prosbě rodičů dívek a němčina zde proto nebyla vyučována. Krátce po skončení první světové války byla němčina sice zbavena čestného místa po bohu ostatních vyučovaných cizích jazyků, ale vyučovalo se jí nejen na lyceu, ale také na Vyšším reformním reálném gymnasiu. Takovou výsadu tehdy neměla ani povinná francouzština.¹³² Přesto se od školního roku 1923 – 1924 se německý jazyk přesunul mezi nepovinné předměty a dá se říci, že jeho výuky pak začala stagnovat.¹³³

¹³¹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 48.

¹³² AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Dívčího lycea a Vyššího reformního reálného gymnasia na Královských Vinohradech za školní rok 1919 – 1920*, 1920, str. 6.

¹³³ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Českého spolkového dívčího reformního reálného gymnasia v Praze XII za školní rok 1923 – 1924*, str. 13.

3.2 Výuka francouzského jazyka

Velmi podobně, jako tomu bylo v případě výše uvedené výuky německého jazyka na **Vyšší dívčí škole**, byl i ve výuce francouzštiny kladen důraz především na praktickou znalost jazyka a literatury se zřetelem k nové době.¹³⁴ Kromě I. třídy se francouzštině vyučovalo ve všech zbývajících pěti třídách v časovém rozsahu 4 hodin v týdnu.¹³⁵ Ve II. třídě se dívky seznamovaly s pravidly francouzské výslovnosti. Pochopitelně se pěstovala i četba francouzské literatury, díky které byla dívkám rozšiřována slovní zásoba. Dívky se učily deklinaci jmen a konjugaci sloves v hlavních slovesných časech. Dále se probírala některá významná nepravidelná slovesa, na která dívky mohly v četbě narazit. Dívky se také učily nazpaměť některým slovním frázím a básničkám. Písemné úkoly se odevzdávaly v rozsahu jednoho povinného úkolu za 14 dní.¹³⁶

Ve III. třídě se probírala hlavní pravidla francouzského slovosledu. Zároveň se dívky cvičily v konjugaci pravidelných i nepravidelných sloves. Docházelo ke zlepšení francouzské výslovnosti, na kterou byl brát zřetel. Dívkám se postupně rozšiřovala slovní zásoba, díky čtení a začínalo se s postupnými překlady z českého do francouzského jazyka. Pochopitelně se dívky také učily nazpaměť krátkým prozaickým textům a lehčím básním. Rovněž byly dívkám zadávány pravidelné diktáty. Pokud jazyková úroveň žaček dovolila, měla být výuka vedena ve francouzštině. Písemné úkoly byly jak školní, tak domácí a byly odevzdávány jednou za čtrnáct dní.¹³⁷

Náplň studia IV. třídy tvořilo pravidelné čtení včetně překladu prozaických a básnických textů. Čtení bylo propojeno s opakováním mluvnické a procvičováním gramatických jevů. Díky čtení docházelo k postupnému rozšíření slovní zásoby o nová slova a fráze, které byly využity v hodinách věnovaných konverzaci, ačkoliv hlavním obsahem konverzace zůstala recitace naučených francouzských básní. Nově se probírala pravidla užívání konjunktivu. Nechyběly ani povinné francouzské diktáty z čtených francouzských textů.

¹³⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 33.

¹³⁵ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 34.

¹³⁶ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 36.

¹³⁷ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 37.

Z domácích kompozic musely dívky vytvářet jednoduché dopisy a sepsat krátký obsah recitovaných básní. Celkem bylo nutno odevzdat 16 kompozic.¹³⁸ Jako příklad takového zadání může sloužit následující ukázka témat školních kompozic pro IV. třídu typu A:

1. *Exercice sur les verbes irréguliers.*
2. *Raconter l'histoire intitulée: Le chant de l'oiseau.*
3. *Le Noël des arbres.*
4. *Celui qui a été pris une fois à mentir n'est plus jamais cru.*
5. *Jean Amos Komenský.*
6. *L'homme de bien dans la société.*
7. *L'arrivée du printemps.*
8. *Sachez pardonner.*¹³⁹

Takto pak vypadalo zadání domácích kompozic pro IV. třídu typu A:

1. *Maximes et sentences.*
2. *Les occupation du jour.*
3. *Voyage d'une lettre.*
4. *La Bohême.*
5. *Une lettre de remerciements.*
6. *Histoire d'un livre.*
7. *Un logement.*
8. *Phrases détachées.*¹⁴⁰

Výuka v V. třídě se soustředila především na vylepšení již nabytých vědomostí a především francouzské výslovnosti. Celkem dvě hodiny v týdnu byly věnovány čtení a deklamaci významných spisovatelů XIX. století. Školní četba se opírala převážně

¹³⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 38.

¹³⁹ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 45 – 46.

¹⁴⁰ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 46.

francouzský text od Eugèna Scriba: *Le verre d'eau*.¹⁴¹ A systematicky byla rozvíjena až od VI. třídy. Naproti tomu domácí četba byla pro dívky povinná již v V. třídě. Podle dochovaného rozdělení domácí četby je patrný i následující seznam literatury pro V. třídu typu A i B:

1. Josef Štefan Kubín: *Morceaux choisis de prose française*;
2. G. Bruno (Augustine Fouilléeová): *Le Tour de la France par deux enfants*;
3. Ludovic Halévy: *L'abbé Constantin*;
4. André Lichtenberger: *Line*;
5. Alphonse Daudet: *Lettres de mon moulin*;
6. Henry Gréville (Alice Durandová): *Dosia*;
7. Jules Sandeau: *Mademoiselle de la Seiglière*;
8. Auguste Châtelain: *Contes du soir*;
9. Pierre Corneille: *Cid, Horace*.¹⁴²

Z tvarosloví se probírala především nepravidelná slovesa. Zároveň dívky dostávaly mluvnická cvičení, na zlepšení gramatiky. Další dvě hodiny zabral diktát, jeho následná oprava, překlady z českého jazyka do francouzštiny a konverzace. Výuka probíhala pouze ve francouzském jazyce.¹⁴³

V závěrečné VI. třídě se již předpokládala znalost celé francouzské mluvnice, z toho důvodu byla prováděna jen ústní cvičení z celé francouzské mluvnice. Četba se opírala především o čtení básní, ale i o četbu děl významných francouzských autorů 18. a 19. století. Mezi takové autory patřili následující autoři:

1. Jean Racine: *Athalie*;
2. Molière: *Le Misanthrope, L'Avare*;
3. François Guizot: *Histoire de la civilisation en Europe*;

¹⁴¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 43.

¹⁴² *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 44.

¹⁴³ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 39.

4. Pierre Loti: *La Galilée*;

5. Henry Gréville (Alice Durandová): *Frankley, Les mariages de Philomène*.¹⁴⁴

Nechybělo ani diktování vět na složitější gramatická pravidla. Jedna hodina byla věnována dějepisu francouzské literatury, případně písemnému rozboru některého díla určitého spisovatele. Jedna hodina se omezila a opravu slohového úkolu, např. lehčích dopisů, řečí či literárních rozborů. I v posledním ročníku docházelo k překladům z českého do francouzského jazyka. Výuka probíhala pochopitelně ve francouzštině.¹⁴⁵

Na Vyšší dívčí škole si dívky také musely připravit povinnou přednášku či rozpravu ve francouzštině. Jednalo se o záležitost naprosto nevídanou a vzhledem k zaměření školy se dá říci, že i poměrně překvapivou. Jako příklad uvádím témata přednášek, které si připravily žákyně VI. ročníku:

1. Bečková: *Poésie printanière des vieux jardins de Prague*;
2. Brichtová: *La vie de famille au Japon*;
3. Déalová: *Jan Hus. Ses principes concernant l'éducation des jeunes filles*;
4. Drahorádová: *Le caractère de Waldstein dans le drame de Schiller*;
5. Haškovcová: *Faust dans le drame de Göthe*;
6. Hruběšová: *A. Heyduk, Sa vie et son oeuvre*;
7. Janečková: *B. Smetana* (doplněno o hudební vložku);
8. Janotová: *Beautés du Quarnero*;
9. Křikavová: *Trésors artistiques de Kutná Hora*;
10. Kubiasová: *A. Jirásek, L'homme et l'oeuvre*;
11. Pažoutová: *Beethoven*;
12. Pešková: *Souvenirs des jours passés aux bords de la mer adriatique*;
13. Procházková: *A l'ombre de Miramare*;

¹⁴⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 39.

¹⁴⁵ *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 40.

14. Šetlíková: *Promenades en bateau sur la Vltava*;

15. Urbanová: *L'art japonais*;

16. Vlková: *L'oeuvre de A. Dvořák* (doplněno o hudební vložku).¹⁴⁶

Přednášky a rozpravy na jednotlivá témata byly povinné od V. do VI. třídy. Jak je vidno byly nároky na studentky opravdu vysoké a v průběhu let se výrazně stupňovaly. Vzhledem ke skutečnosti, že dívky se učily povinné němčině a také povinné francouzštině (pro oba jazyky platily stejné podmínky), je pozoruhodné, že dívky tuto zátěž zvládaly. Celkem se jednalo o jednu až dvě školní četby v hodině, jednu až tři domácí četby, které byly kontrolovány, 16 školních kompozic a jednu volnou rozpravu v daném jazyce na dané téma. Toto je zapotřebí dvakrát vynásobit, neboť dívky musely tyto povinnosti splnit jak v hodinách francouzského jazyka, tak v hodinách německého jazyka. V případě českého jazyka byly dívky od rozprav osvobozeny. Vyšší dívčí škola si totiž zakládala na praktické znalosti jazyka a cizinek bylo na Vyšší dívčí škole poskrovnu, tudíž se znalost českého jazyka předpokládala a bylo usouzeno, že jí netřeba věnovat tolik času. Je také překvapivé že právě Vyšší dívčí škola tak brzy nastoupila cestu moderního vzdělávání dívek v oblasti cizích jazyků. Navíc s propojením výuky praktických ženských prací, které později na popud veřejnosti do svých osnov zavedlo i gymnasium Krásnohorská.

Od 20. let dochází na Vyšší dívčí škole k rozkolu ohledně výuky povinné němčiny, která byla z řádných osnov nejprve vyškrtuta, aby se do nich posléze znovu navrátila i s lehce pozměněným způsobem výuky. K menším změnám došlo i v případě výuky francouzského jazyka na škole. Francouzštině se vyučovalo od II. třídy a časová dotace čítala 4 hodiny týdně ve všech třídách bez výjimky.

Od II. třídy se dívky si snažily osvojit pravidla francouzské výslovnosti. Rovněž byly probrány základy francouzského tvarosloví a větné skladby. Žákyně se učily skloňovat podstatná jména se členem určitým, neurčitým a dělivým a časovat slovesa ve všech důležitých časech. Podstatná byla i znalost sloves zvratných a trpného rodu. Dívky si musely během školního roku uvědomit pořádek, podle kterého jsou tvořena slova ve větách. Nechyběly ani další oblíbené náplně výuky, mezi které patřilo čtení, obměna vět,

¹⁴⁶ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 48.

memorování článků a diktáty. Písemné úkoly se odevzdávaly od ledna do konce školního roku. Vždy se jednalo o 6 kompozic, střídavě školních i domácích, které se opravovaly přímo ve výuce za součinnosti celé třídy.¹⁴⁷

III. ročník se zahajoval opakováním a doplňováním vědomostí z předchozí třídy. Podstatnou součástí výuky tvořil subjontif a slovesa I. konjugace. Dále se probíralo větosloví a užívání slovesných časů a způsobů. Při četbě se přihlíželo ke správné výslovnosti dívek, které měly daný text přečíst, přeložit, nově také vzájemně dialogizovat. Memorování přečtených článků zůstalo zachováno. Co se rozšíření slovní zásoby dívek týče, byl kladen důraz na to, aby si dívky osvojily zásobu slov a rčení užívaných v obecném životě. Aby mohly dívky zdárně zakončit III. ročník musely během roku také odevzdat celkem 8 kompozic.¹⁴⁸

Na začátku IV. ročníku byla probrána nepravidelná slovesa, která ještě zůstala neprobrána. Docházelo k opakování a prohloubení nauky o užívání členů, o množném čísle jmen podstatných, jména přídavného, o zájmenech, o slovesných vazbách, o způsobech a časech. Četly se delší články a některé ukázky krásné literatury. Samozřejmostí byly překlady z českého jazyka do francouzštiny. Zvýšená péče byla věnována konverzaci. Počet kompozic zůstal stejný.¹⁴⁹

Výuka v V. třídě se soustředila opět na opakování. Čtení bylo spojeno s výkladem prozaických textů a vybraných básní včetně jejich reprodukce. Opět dívky musely provést několik překladů z češtiny do francouzštiny. Zvláštní péče byla věnována francouzské konverzaci. Obsahem konverzačních hodin byla opět témata z všedního života. Výuka probíhala ve francouzském jazyce. Dívky odevzdávaly 8 vypracovaných kompozic a domácí slohová cvičení, která byla opravována přímo v hodině.¹⁵⁰

V závěrečném VI. ročníku studia se dbalo především na ucelení poznatků z francouzské literatury. Dívky měly získat především strukturovaný přehled o francouzské literatuře, s důrazem na moderní francouzskou literaturu. Dívkám byla zadána povinná domácí četba, o které byly nuceny referovat krátkým pojednáním přímo v hodině. Od dívek

¹⁴⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1925 – 1926*, str. 13.

¹⁴⁸ *Výroční zpráva za školní rok 1925 – 1926*, str. 14.

¹⁴⁹ *Výroční zpráva za školní rok 1925 – 1926*, str. 15.

¹⁵⁰ *Výroční zpráva za školní rok 1925 – 1926*, str. 16.

posledního ročníku se především očekávalo, že budou obratné ve francouzské konverzaci. Výuka probíhala již pouze ve francouzském jazyce. Rozsah a zadání domácích kompozic zůstal i nadále stejný.¹⁵¹

Po roce 1918 se dveře českých škol otevřely i významným zahraničním návštěvám. Nikoho patrně nepřekvapí skutečnost, že francouzských delegací bylo mnohem více než kterýchkoliv jiných. V případě Vyšší dívčí školy mezi nejvýznamnější takové návštěvy spadala návštěva generálního sekretáře *Alliance Française* Paula Labbého a komandanta Pendarièse, která se uskutečnila 23. května 1921. Další vzácnou návštěvou byla také návštěva ředitele *Institutu Français* univerzitního profesora Tibala, která se odehrála týden poté.¹⁵² Během dvacátých let se ve výuce francouzštiny mnoho neměnilo a výuka tak zůstávala prakticky beze změn.

Na **Soukromém dívčím gymnasiu Spolku Minervy** byla situace francouzského jazyka zpočátku podobná, jako tomu bylo v případě němčiny. Výuka francouzštiny byla také původně nepovinná, nicméně od školního roku 1910 – 1911 se dostává mezi jazyky povinné. Překvapivě se jí učilo ovšem pouze v III. třídě typu A, a to v rozmezí 4 hodin týdně a jako nepovinnému předmětu se jí vyučovalo stále.

Co se výuky nepovinné francouzštiny týče, byla výuka rozdělena do dvou oddílů. Časová dotace pro výuku jazyka činila 2 hodiny týdně. V I. oddělení si žačky měly osvojit základy francouzského tvarosloví a skladby. Podstatnou část výuky tvořilo časování francouzských sloves être a avoir. K těmto slovesům přibyla i výuka pravidelných sloves v nejdůležitějších slovesných časech, bez kterých by dívky dále nemohly pokračovat v četbě (jednalo se především o présent, imparfait, futur simple a plus-que-parfait). Četly se krátké články, které měly souvislý a popisný charakter a jež mohly sloužit jako podklad pro počáteční výcvik žaček v mluvení a psaní. Znalost mluvení a psaní byla ověřována pomocí diktátů a schopností dívek deklamovat obsahy předložených článků včetně různých obměn textů. V druhém vyšším oddělení došlo k opakování a dokončení tří pravidelných konjugací, tvarosloví podstatných jmen, zájmen, číslovek, základů větné

¹⁵¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1925 – 1926*, str. str. 17.

¹⁵² LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola, *Výroční zpráva za školní rok 1927 – 1928*, str. 5.

skladby a nejdůležitějších pravidelných sloves. Začínalo se se souvislou četbou doprovázenou překlady, reprodukcí článků z učebnice a četbou francouzských básní, které byly lehké na porozumění a gramatiku. Míra znalosti vyložené látky byla následně zkoušena tím způsobem, že dívkám bylo nařízeno převyprávění již probraných textů, případně i přednes básní. Spolu s rozvojem francouzské četby se tak dívky cvičily i v konverzaci. V letním semestru se dívkám doporučovala jako vhodná školní četba *Contes populaires français* od Josefa Štefana Kubína. Dívkám byla zadávána jak domácí, tak školní práce, která se skládala převážně z reprodukce přečtených francouzských básní a obměny článků. Ve třetím oddělení měla být doprobrána zbývající nepravidelná slovesa a docházelo k postupnému soubornému opakování celé francouzské gramatiky. Dívky byly rovněž zkoušeny, zda zvládají deklamovat z paměti nejvýznamnější ukázky z děl předních francouzských básníků. V souvislosti s autory bylo doporučováno v hodinách uvádět i stručné informace o životě a díle jednotlivých autorů, jejichž díla byla během hodiny čtena. Konverzace se věnovala především diskuzím o přečtené literatuře, denním životě a dalších oborů lidské činnosti. Byla pěstována i souvislá školní četba. V zimním semestru se jednalo o *Lettres de mon moulin* (autorem byl Alphonse Daudet). V zimním semestru byl čten Edmond Rostand a jeho kniha *Cyrano de Bergerac*. Dívkám byla zadávána domácí gramatická cvičení a úlohy, které se týkaly vypsání obsahů souvislé četby. Ačkoliv byla ve školním roce 1910 – 1911 francouzština nepovinná podařilo se uspořádat pro dívky setkání s rodilým mluvčím. Jednalo se o setkání s profesorem Romainem Alléonem, které se uskutečnilo 21. listopadu 1910. Setkání se zúčastnily studentky II. a III. oddílu. Profesor Alléon četl dívkám výběr z francouzské poezie a prózy, kterou doplnil o informace o autorech jako byl Molière, Jean de La Fontaine, Victor Hugo, Alfred de Musset, Sully Prudhomme, Jean Richepin či Edmond Rostand.¹⁵³

V následujícím roce se francouzštině začalo vyučovat již ve dvou třídách (III. a IV. třídě typu A) s časovou dotací 4 hodiny týdně.¹⁵⁴ Výuka nepovinné němčiny ve třech odděleních se výrazně nezměnila. Žákyním byla pouze doporučena četba prozaických textů z učebnice *Contes choisis* a francouzské poezie z *Anthologie des écrivains*

¹⁵³ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 34 – 35.

¹⁵⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1911 – 1912*, str. 28.

français.¹⁵⁵ Od školního roku 1911 – 1912 byla možnost poprvé na gymnasiu Minerva skládat maturitní zkoušku z francouzského jazyka. Písemné práce se týkaly překladu z knihy *Chrestomathie* ze strany 98 s názvem „*Charles IV*“ a jeho překlad do češtiny.¹⁵⁶ Od školního roku 1913 – 1914 začala být zveřejňována i témata k slohovým cvičením z povinné výuky francouzského jazyka. Slohové práce začaly být povinné od V. třídy typu A. Zadání v zimním semestru byla následující:

1. *On est plus indulgent envers soi qu' envers les autres.*
2. *Devant une carte de France.*
3. *Le plus grand Gaulois.*
4. *Impératrice Élisabeth, amie des fleurs.*

V letním semestru se jednalo o témata:

1. *La vie à la gare.*
2. *Joseph II à Paris.*
3. *Un père sauvé par son enfant.*
4. *Phrases détachées à traduire.*

Školní četbu pak tvořili pouze dva autoři. V VII. ročníku se četl Eugène Scribe a jeho *Le verre d'eau*, v VIII. ročníku pak školní četbu tvořil Pierra Corneille a *Cid*.¹⁵⁷ Ve školním roce 1915 – 1916 dochází k rozšíření povinné domácí četby. S povinnou domácí četbou, která podléhala kontrole učitele se začínalo v VII. třídě. Jako příklad uvádím následující seznam domácí četby pro VII. třídu typu A:

1. Gustave Flaubert (*Un coeur simple*);
2. Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre (*Paul et Virginie*);
3. Alexandre Dumas (*La tulipe noire*);
4. Maurice Maeterlinck (*Intérieur*);

¹⁵⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1909 – 1910*, str. 40.

¹⁵⁶ LA, Výroční zprávy středních škol, Soukromé gymnasium dívčího spolku Minerva, *Výroční zpráva za školní rok 1911 – 1912*, str. 51.

¹⁵⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčí v Praze, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 45.

5. Charles Perrault (*La belle au bois dormant, Les fées*);
6. Marie-Catherine d'Aulnoy (*La bonne petite souris*);
7. Hégésippe Moreau (*Le neveu de la fruitière*);
8. Alfred de Musset (*A quoi rêvent les jeunes filles, Histoire d'un merle blanc, Les nuits, On ne badine pas avec l'amour, La nuit vénitienne*);
9. Molière (*Misanthrope, Le médecin malgré lui, L'Avare, Les précieuses ridicules, Les femmes savantes*);
10. Victor Cherbuliez (*Le Fiancé de Mlle Saint-Maur*);
11. Edmond Rostand (*La princesse lointaine*);
12. Jean Racine (*Athalie*);
13. François Coppée (*Contes tout simples, Contes rapides*);
14. Alphonse Daudet (*La Belle Nivernaise, Le Petit Chose, Jarjaille chez le bon Dieu, La figue et le paresseux*);
15. René Bazin (*De toute son âme, La légende de sainte Béga*);
16. François René de Chateaubriand (*Les Aventures du dernier Abencerage*);
17. Suzanne Gagnebin (*Mademoiselle Alex*);
18. Stendhal (*La chartreuse de Parme*);
19. Victor Hugo (*Les voix intérieures*);
20. Jules Claretie (*Boum-Boum*).¹⁵⁸

Pokud se vrátíme k výuce nepovinné francouzštiny lze spatřovat rozdíly. Systém výuky ve třech oddílech zůstal zachován, obsah byl ovšem pozměněn. Žákyně I. oddílu začínaly francouzskou konverzací nikoliv popisem či memorováním, ale kladením otázek a odpovídáním na ně. V dalších dvou odděleních bylo doporučeno, aby dívky čas od času psaly delší a složitější diktáty.¹⁵⁹

¹⁵⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčí v Praze, *Výroční zpráva za školní rok 1915 – 1916*, str. 33 – 34.

¹⁵⁹ *Výroční zpráva za školní rok 1915 – 1916*, str. 45.

Školní rok 1916 – 1917 ukázal, že dívky mají potenciál rozvíjet své znalosti, které získaly především domácí četbou francouzských autorů. Z toho důvodu se zadávala i těžší témata k písemným slohovým pracím. Námětem prací se staly převážně: francouzské dějiny (*Louis XIV et le voleur, Napoleon en face de Moscou*), francouzská literatura (*La laitière et le pot au lait, Sujet du Cid et son analyse*) a témata, která měla prokázat loajalitu žaček k habsbursko-lotrinské dynastii (*La promenade de Joseph II., L'empereur François Joseph Ier donne à son peuple l'exemple de son généreux dévouement, Trait de bienfaisance de Marie-Thérèse*).¹⁶⁰ Skutečnost, že dívky dostávaly k zadání slohových prací taková témata jako byla *Notre rue* či *Ma chambre* v VII. a VIII. třídě, kdy už musely zvládat mnohem těžší témata dokazuje, že spíše než o praktické znalosti se Minerva snažila dívkám poskytnout spíše kulturní vhled do jazyka. V následujícím školním roce 1918 – 1919 došlo k promptní změně a témata týkající se rakouských panovníků byla ze slohových prací pochopitelně vyškrtnuta.¹⁶¹

Ve školním roce 1920 – 1921 došlo k vypsání nepovinného kurzu francouzské konverzace. Patrně k tomu došlo díky problematice, že v hodinách češtiny fungovala krom výuky gramatiky, četby i řečnická cvičení, na která nebyl časový prostor vzhledem k četbě a výuce literatury. Kurzy francouzské konverzace byly doporučeny převážně pro VI. až VIII. třídu reálných gymnasií. Konverzovalo se tak ve třech odděleních dvě hodiny v týdnu. Novinkou byla také možnost konverzovat s rodilým mluvčím profesorem Gabrielem Debouté.¹⁶² Od školního roku 1920 – 1921 nastoupil do kurzu další francouzský rodilý mluvčí Victor L. Tapié, který učil francouzskou konverzaci v I. oddělení.¹⁶³ Kurz byl rozšířen na 3 hodiny týdně. Následujícího školního roku byl však tento plán zmařen a konverzační kurzy francouzštiny byly zrušeny a nahrazeny, zcela nečekaně, kurzem ženských ručních prací.

¹⁶⁰ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčí v Praze, *Výroční zpráva za školní rok 1916 – 1917*, str. 38 – 39.

¹⁶¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Městské reálné gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 11.

¹⁶² LA, Výroční zprávy středních škol, Městské reálné gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1919 – 1920*, str. 16.

¹⁶³ LA, Výroční zprávy středních škol, Městské reálné gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1920 – 1921*, str. 6.

Ve výuce francouzského jazyka nedocházelo již z žádným výrazným změnám. Ke konci dvacátých let francouzština upevnila své postavení ve školních osnovách a do třicátých let z nich nevymizela.

Ani na **Dívčím lyceu na Královských Vinohradech** nebyla výuka francouzštiny v nelichotivé pozici, spíše naopak. Již od počátků se těšila štědré časové dotaci a zájmu žaček. Cílem výuky bylo naučit dívky zběhlosti v tvarosloví a nejdůležitějších jevech větné skladby. Rovněž se předpokládala praktická znalost jazyka slovem i písmem. Dívky měly získat základní informace o francouzské literatuře na základě četby vhodných ukázek.¹⁶⁴

Jak již bylo uvedeno výše, výuka cizích jazyků na lyceu zpočátku narazila, neboť rodiče žaček odmítali výuku povinné němčiny a C. k. ministerstvo kultu a výuky naopak odmítalo schválit nové osnovy, ve kterých nebude uvedena výuka německého jazyka. Dívčí lyceum tak kapitulovalo a přijalo osnovy ostatních lyceí, podle kterých se francouzštině učilo od IV. třídy, kde trvala 4 hodiny týdně. Dívky se učily znát francouzské hlásky a začínaly postupně číst. Probíralo se tvarosloví a nejdůležitější pravidla skladby na základě četby článků. Konverzace probíhala tak, že dívky musely zvládnout popsat ve francouzštině předměty, které ležely v blízkosti dívek (obrazy či předměty k výuce). Základě tohoto popisu musely být schopny i formulovat vlastní názor. Opět nechybělo ani memorování obsahu přečtených článků a následný diktát. Písemné úkoly se odevzdávaly vždy po Vánocích. Jednalo se o dvě úlohy, jedna byla školní, druhá domácí. V průběhu IV. třídy musely dívky zvládnout obratně odpovídat na francouzské otázky. Za domácí úkol dostávaly dívky zpravidla mluvnická cvičení.¹⁶⁵

Výuka v V. třídě začínala opakováním znalostí z tvarosloví a doplňováním některých gramatických jevů na základě četby vhodných souvislých francouzských článků. Četly se prozaické texty, které měly výpravný či popisný charakter. Občas se četly i snadnější poetické a dramatické úryvky. Konverzace se soustředila na doplňování slovní zásoby a frází. Dívky musely být schopny na základě vlastního názoru na popsat ve francouzštině vzhled a vlastnosti předmětů, které leží poblíž nich. Po žákyních bylo vyžadováno

¹⁶⁴ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 35.

¹⁶⁵ Tamtéž.

memorování a také přednes přečtených básní, včetně reprodukce několika vybraných prozaických děl. Písemné úkoly odevzdávaly dívky vždy dvakrát za měsíc, jednu školní a jednu domácí kompozici. Dívky v nich měly umět popsat obsah, ve škole či doma, přečtených francouzských textů a prováděly překlady.¹⁶⁶

Časová dotace pro výuku v VI. třídě zůstávala stejná. Během výuky byl kladen důraz především na opakování. Četla se prozaická a poetická díla významných francouzských autorů. Opět probíhala konverzační cvičení týkající se přečtené četby. Dívky přednášely a memorovaly vybrané a přečtené básně či předváděly ukázky vybraných dramatických scén. Na základě četby, která kladla důraz na poslední tři staletí musely dívky získat přehled o rozvoji francouzské literatury. Jednou za měsíc musely odevzdat dvě kompozice. Obsah těchto prací tvořily přepsané obsahy literárních děl, která byla ve škole probrána, ukázky dopisů a volná pojednání o zadaných a již zpracovaných tématech. Výuka probíhala pouze ve francouzském jazyce.¹⁶⁷

Součástí výuky na Dívčím lyceu bylo i povinné psaní, kterému se vyučovalo v I. třídě 2 hodiny, v II. ročníku po dobu 1 hodiny. Vyučovacím cílem bylo cvičit dívky v úhledném písmu, a to jak písma latinského, tak i německého, a především francouzského písma typu ronde. Francouzskému písmu se vyučovalo až od II. ročníku.¹⁶⁸

Stejně jako tomu v případě německého jazyka i pro francouzštinu byl zřízen samostatný jazykový konverzační kroužek. Podmínky organizace byly pro všechny jazykové kroužky stejné a není tudíž nutné je znovu připomínat. Cílem tohoto konverzačního kurzu bylo naučit dívky rozumět čtenému textu a mluvené řeči. Dívky musely porozumět učitelově výkladu včetně čteného francouzského textu a umět jej ústně i písemně interpretovat. Dívky se v kurzu měly také naučit plynule konverzovat o podstatných tématech všedního života a rovněž musely znát významné francouzské autory francouzské literatury 19. století. V prvním oddělení se dívky učily správné francouzské výslovnosti. Základní gramatické poznatky se měly naučit díky četbě vět obsahujících nejčastěji užívané výrazy a idiomatické obraty. Ty měly být dále procvičovány formou krátkých rozhovorů, popisů a vypravování. Rovněž se dívky měly naučit užívat tato slovní spojení a fráze v otázkách

¹⁶⁶ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 35.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 41.

a umět na ně odpovídat. Výuka se soustředila také na psaní a memorování přečtených textů.¹⁶⁹ Náplní navazujícího konverzačního kurzu byla opět četba, reprodukce již přečtených francouzských textů a jejich memorování. Dále probíhalo čtení textů týkající se francouzských zvyků, zeměpisu a dějin. Dívkám byly předkládány i vybrané ukázky významných francouzských spisovatelů 19. století. Pokud to bylo pro další procvičení nezbytné, docházelo k doplňování gramatických a syntaktických pravidel. Účastnice kurzu musely odevzdávat několik písemných kompozic na dané téma. Většinou se jedno o reprodukce již přečtených a učitelem vyložených textů, které musely dívky také přeložit z českého jazyka do francouzštiny. Během četby musely dívky vytvářet písemné práce týkající se francouzských spisovatelů v přehledu literárního vývoje 19. století. Druhá část byla věnována intenzivnímu procvičování konverzace. Konverzaci se věnovala vždy každá druhá hodina, která následovala po probrání příslušné četby a gramatiky.¹⁷⁰

Pochopitelně dívky musely vypracovat během výuky také domácí a školní kompozice. Níže uvádím ukázkou zadání povinných školních kompozic pro IV. třídu typu A:

1. *Le domestique nombreux n'est pas toujours dispendieux.*
2. *Le siècle de Louis XIV.*
3. *L'empereur-roi à Vienne*
4. *Le prix de la générosité.*
5. *L'empereur François-Joseph Ier et la sentinelle.*
6. *Le vieillard et les trois jeunes hommes.*¹⁷¹

Zadání domácích kompozic pro IV. třídu typu A bylo následující:

1. *Madame Olivová.*
2. *A travers Prague.*
3. *Morceau à traduire.*

¹⁶⁹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str.47 – 48.

¹⁷⁰ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 48.

¹⁷¹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 33.

4. *Andromaque.*
5. *La pomme de terre.*
6. *A une amie qui a perdu sa mère.*
7. *Le renne.*
8. *Le voyage à pied.*
9. *Mort de Richelieu.*¹⁷²

Povinná četba ve školním roce 1911 – 1912 pro francouzský jazyk nebyla rozsáhlá. Pro četbu v V. třídě byla doporučována kniha od Josefa Kubína: *Contes populaires Françaises*. Pro VI. třídu byly doporučovány následující díla:

1. Alphonse Daudet: *Lettres de mon moulin*;
2. František Pover a František Vojtíšek: *Lectures choisies.*¹⁷³

Během ostatních let se výuka nezměnila a probíhala podle stejného způsobu. Jedinou zajímavostí byla pouze návštěva M. Alléona z 10. května 1924, který školu navštívil a dívkám zarecitoval několik veršů z francouzské literatury.¹⁷⁴

¹⁷² AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 33.

¹⁷³ *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 34.

¹⁷⁴ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1923 – 1924*, str. 6.

4 Výuka ostatních jazyků

Do výuky ostatních jazyků spadá především výuka jazyků nepovinných, někdy často uváděných také jako předmětů mimořádných. Jednalo se o jazyky, jejichž výuka byla realizována v samostatných kurzech, které byly vedeny při dané škole. Tyto kurzy byly mnohdy otevřeny i pro ostatní uchazečky, které na škole nestudovaly. Rozdíl byl často v poplatcích, které byly za takovou výuku vybírány. Žákyně těchto škol měly kurzy většinou zdarma, ostatní zájemkyně musely platit určitý poplatek za zápis a následnou výuku. Struktura vyučovaných jazyků se často měnila. Svou roli v tom sehrál především zájem uchazeček o daný jazyk. Krom výuky nepovinné němčiny, která na Dívčím gymnasiu spolku Minervy v Praze doslova trhala rekordy v návštěvnosti, byl zájem o nepovinnou výuku jazyků v podstatě minimální a výrazně tak do školních osnov nezasáhl. K drtivé většině nepovinných předmětů navíc chybí písemné prameny, které by dokládaly organizaci výuky. Přesto stojí tyto jazyky a jejich výuka, byť jen za drobnou zmínku, neboť mohou sloužit jako ukázka toho, jak fungovala výuka nejen v povinných, ale také v nepovinných předmětech.

4.1 Výuka anglického jazyka

Anglický jazyk byl až na výjimky vždy zařazen mezi jazyky nepovinné. Stejně tomu bylo i v případě výuky na **Vyšší dívčí škole** ve školním roce 1914 – 1915. Anglický jazyk byl zařazen mezi výuku tzv. mimořádných předmětů. Zvláštností bylo, že výuka mimořádného předmětu nebyla nabízena i ostatním uchazečkám o výuku, které nebyly žačkami daného ústavu. Řádné žákyně neplatily žádný poplatek za výuku mimořádného předmětu, naproti tomu mimořádné žákyně (tj. zájemkyně o výuku jazyka, které nestudovaly na Vyšší dívčí škole) musely platit za každé pololetí 5 korun za 1 hodinu týdenního vyučování. Přitom časová dotace výuky anglického jazyka tvořila 2 hodiny týdně. Zároveň byl limitován i počet žákyň v kurzu, který byl stanoven na 20 uchazeček. Pokud se nenašel příslušný počet zájemkyň, nebyl mimořádný předmět otevřen. Vyšší dívčí škola navíc omezila výuku mimořádných jazykových kurzů. Přihlásit se tak mohly pouze žákyně IV. až VI. třídy.¹⁷⁵

¹⁷⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola hlavního města Prahy, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 41.

Na **Minervě** byla výuka angličtiny zavedena velmi pozdě. Až ve školním roce 1915 – 1916 se objevuje možnost učit se anglickému jazyku jako nepovinnému jazyku, kterému bylo vyučováno, podobně jako tomu v případě nepovinné francouzštiny, ve dvou odděleních. Časová dotace pro výuku byla 2 hodiny v týdnu. V I. oddělení se kladl především důraz na znalosti v oblasti anglické fonetiky a fonologie. Nejpodstatnější část náležela nácvičku správné anglické výslovnosti se zřetelem na hlásky, jež se v českém jazyce nevyskytují. Tyto dovednosti byly následně zkoušeny na četbě anglických textů. Opět zde platí metoda memorování, díky které dívky dokazovaly, zda si text skutečně pamatují. Znalost textu byla přezkušována následnými diktáty a ústním zkoušením, kdy dívky měly text na hlas přeříkat. V tomto oddělení se také začínalo s postupným cvikem anglické konverzace. Námětem ke konverzaci byl popis předmětů, které dívky měly zrovna po ruce, případně se konverzovalo o již přečtených anglických textech a jejich obsahu. V II. oddělení se věnovalo podstatně více času anglické gramatice a jejímu výkladu. Výuka byla zaměřena především na výklad obtížnější učební látky týkající se tvarosloví a syntaxe. Znalost dívek byla opět ověřována diktáty, čtením a hlasitým převyprávěním přečtených textů. Anglická konverzace se netýkala jen přečtených textů, ale také výkladů o anglických zvycích. Dívky si měly rovněž osvojit znalost anglicismů a provádět literární výklady na základě učitelem vybrané četby.¹⁷⁶ V prvním roce se nepovinné angličtině učilo 41 z celkového počtu 464 dívek.¹⁷⁷ Výuka nepovinné angličtiny dlouhou dobu převažovala nad výukou ostatních nepovinných předmětů na Minervě, avšak ve školním roce 1924 – 1925 byla v nepovinných předmětech uvedena naposledy. Do osnov se zařadila jako nepovinný předmět až v roce 1926 – 1927. Vyučovalo se jí pouze v jednom oddělení s časovou dotací dvou hodin týdně.¹⁷⁸

Na **Dívčí lyceu na Královských Vinohradech** byla angličtina pro dívky, jak již bylo uvedeno výše, nepovinná a dívky si ji mohly zvolit jako třetí vyučovaný povinný jazyk. Učebním cílem výuky anglického jazyka byla praktická znalost anglického jazyka a stručný přehled o anglické literatuře, s důrazem k moderní anglické literatuře. Angličtině se na rozdíl od ostatních jazyků vyučovalo pouze ve dvou odděleních. V I. oddělení, které

¹⁷⁶ LA, Výroční zprávy středních škol, Minerva, městské reálné gymnasium dívčí v Praze, *Výroční zpráva za školní rok 1915 – 1916*, str. 45.

¹⁷⁷ *Výroční zpráva za školní rok 1915 – 1916*, str. 69 – 71.

¹⁷⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, První české městské dívčí reálné gymnasium Krásnohorská v Praze II, *Výroční zpráva za školní rok 1926 – 1927*, str. 14.

se označovalo jako elementární se dívky učily základním pravidlům anglické výslovnosti, a především výslovnosti souhlásek včetně podrobně nacvičené přesné výslovnosti samohlásek. Probíraly se základy anglické mluvnice, především skloňování a časování, včetně větné skladby. Dívky měly zvládnout lehkou anglickou konverzaci týkající se nejnütnějších denních potřeb, mezi které patřilo vyučování anglickému počítání v anglické měně, přehled o anglických jídlech a způsobu života Angličanů. Zároveň dívkám byla zadávána pravopisná cvičení.¹⁷⁹ Výuka ve II. oddělní byla založena především na rozvoji anglické konverzace. Dívky si tak zlepšovaly znalosti, které již předtím získaly v elementárním oddělní. Probíhala praktická konverzační cvičení na podkladě vybraných anglických článků z anglické čítanky. Byly opakovány znalosti anglické mluvnice a v případě nutnosti byla dívkám vysvětlena doposud neznámá gramatická látka. Důraz byl kladen na probrání učebné látky týkající se nepravidelných sloves, odchylek v plurálech a syntax. Dívky se také učily psát dopisy v angličtině.¹⁸⁰ Co se souvislé četby týče byla doporučována četba knihy *Macbeth* od Williama Shakespeara.¹⁸¹ Dále byla dívkám doporučena učebnice *Cvičebnice anglického jazyka pro školy*.¹⁸² V roce 1912 došlo ke zmíněné události, že na škole bylo vytvořen dvoutřídní reálně gymnasiální škola pokračovací. Na této škole angličtině nevyučovalo. Nakonec došlo i k omezení výuky angličtiny, které se vyučovalo 4 hodiny v týdnu, navíc ještě v posledním VI. ročníku.¹⁸³ Nicméně, i přesto se některé dívky rozhodly, že budou z angličtiny maturovat. Jednalo se o dívky, které si v prvním ročníku studia vybraly povinnou výuku francouzského jazyka, ke kterému v IV. třídě přibraly navíc ještě anglický jazyk. Od školního roku 1916 – 1917 mizí možnost si angličtinu zvolit jako třetí povinně volitelný jazyk a později i jako jazyk nepovinný.

¹⁷⁹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 45 – 46.

¹⁸⁰ *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 46.

¹⁸¹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 37.

¹⁸² *Čtvrtá výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 38.

¹⁸³ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Osmá výroční zpráva dívčího lycea a vyššího reformního reálného gymnasia na Královských Vinohradech za školní rok 1915 – 1916*, str. 10.

4.2 Výuka ruského jazyka

Ruský jazyk, podobně jako jazyk polský, byl vyučován na **Vyšší dívčí škole** v rámci tzv. mimořádných předmětů, které byly otevřeny, jak pro uchazečky dané školy, tak i pro dívky, které na škole nestudovaly. Rozsah výuky činil 2 hodiny týdně, v případě Vyšší dívčí školy bylo studium doporučeno převážně žákyním IV. až VI. třídy vyšší školy pokračovací. Cílem vyučování bylo dosáhnout praktické znalosti každého ze tří vyučovaných jazyků, a to jak slovem, tak písmem. Samozřejmostí bylo i pěstování četby, díky které měly dívky získat přehled o ruské literatuře.¹⁸⁴ Ruštině bylo vyučováno do školního roku 1916 – 1917. Na příkaz C. k. prezidia Zemské školní rady v Praze byl dne 10. listopadu 1916 vydán rozkaz, na základě kterého bylo od vyučování upuštěno. Vyučovat nepovinné ruštině se znovu začalo až od školního roku 1918 – 1919.¹⁸⁵

Na **Městském reálném gymnasiu dívčím Krásnohorská** se vyučovalo ruštině v I. oddělní po dobu 2 hodin týdně. Začínalo se nácvikem azbuky (čtení i psaní). Dívky se učily tvořit otázky a umět na ně odpovědět. Krom toho byly dívky seznámeny s mluvnickými pravidly ruského jazyka. Nechyběly ani ukázky z poesie a prózy se zřetelem k dílům Alexandra Sergejeviče Puškina.¹⁸⁶ Ve školním roce 1921 – 1922 se od výuky nepovinné ruštiny upustilo. Návratu mezi nepovinné jazyky se ruština dočkala ve školním roce 1926 – 1927, kdy byla opět zařazena, spolu s anglickým jazykem, mezi vyučované jazyky.¹⁸⁷

Praktický směr výuky na **Dívčím lyceu na Královských Vinohradech** se projevil i v případě výuky nepovinné ruštiny. Cílem výuky bylo dosáhnout praktické znalost ruského jazyka, a to jak slovem, tak i písmem. Dívky měly během výuky získat přehled o ruské literatuře, se zvláštním zřetelem ke klasické literatuře 19. století. Ruskému jazyku se vyučovalo ve třech odděleních. V I. oddělení se začínalo vysvětlením postavení ruského jazyka mezi slovanskými jazyky, probíralo se ruské písmo a výslovnost ruských

¹⁸⁴ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola hlavního města Prahy, *Výroční zpráva za školní rok 1924 – 1925*, str. 41.

¹⁸⁵ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola hlavního města Prahy, *Výroční zpráva za školní rok 1927 – 1928*, str. 6.

¹⁸⁶ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasia dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 13.

¹⁸⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, První české městské dívčí reálné gymnasium Krásnohorská v Praze II, *Výroční zpráva za školní rok 1926 – 1927*, str. 14.

samohlásek. Dívky se začínaly učit čtení v ruském jazyce za přítomnosti učitele, který měl zdůrazňovat rozdíly v ruských slovech, která mohou připomínat některá česká slova. Zároveň se probíraly základy tvarosloví a skladby. Dívky byly cvičeny v diktování a pravopisných cvičeních. Během hodin měly dívky začít i s lehčí ruskou konverzací, která se týkala běžného života dívek. Rovněž měly dívky zvládnout memorování krátkých článků a výňatků z básnických a prozaických děl ruských autorů. Písemné úlohy byly dívkám zadávány dvakrát za měsíc. Každá z dívek musela odevzdat jednu školní písemnou kompozici a jeden diktát. Součástí písemných úkolů bylo odpovídat v ruštině na ruské otázky a nazpaměť přepsat již předtím naučené krátké články, které byly v hodinách probírány. I pravopisné diktáty se týkaly přepisu již probraných ruských textů.¹⁸⁸ Náplní výuky ve II. oddělní byla volná reprodukce krátkých textů a básniček naučených z ruských čítanek (především od Tolstého). Byla opakována a průběžně i doplňována mluvnic, především znalosti nepravidelných tvaroslovných a syntaktických konstrukcí. Dívky se postupně zdokonalovaly v konverzaci, během které měly hovořit o běžných tématech, do kterého ovšem musely začlenit nějaký prvek z ruských zvyklostí či kultury. Nadále probíhala pravopisná cvičení a dívky se učily psát své první dopisy v ruštině. Písemné kompozice zůstávaly stejné.¹⁸⁹ Ve III. oddělní se kladl důraz především na četbu a její reprodukci. Dívky se stále ještě učily četbě z ruských čítanek, kromě této četby se učily číst i významná literární díla ruských autorů jako byl Nikolaj Vasiljevič Gogol či Anton Pavlovič Čechov. Průběžně také docházelo k doplňování syntaktických znalostí. Konverzace i memorování obsahů, již přečtených textů, zůstalo zachováno. Dívkám ovšem přibyla slohová cvičení na probranou látku z ruské literatury. Písemné úkoly dívky odevzdávaly jednou za semestr, celkem dívky musely odevzdat 6 vypracovaných prací, a to střídavě školních a domácích. Zadání kompozic vycházelo z výuky. Jednalo se především o dopisy a slohová cvičení na zvolené téma, většinou na základě četby.¹⁹⁰

V souladu s výukou byly otevřely i tzv. jazykové kroužky konverzační. Pro každý vyučovaný jazyk byl zaveden samostatný vyučovaný konverzační kroužek, který měl

¹⁸⁸ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 42.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

svou pevnou organizační strukturu. V případě ruského jazyka byl záměr konverzačních kroužků porozumět čtenému textu a naučit dívky hovořit tak, aby se byly schopny domluvit s cizincem o nejběžnějších záležitostech týkající se běžných životních situací. Pochopitelně nechybělo ani toliko oblíbené memorování přečtených textů. Pro ruský jazyk byl zřízen konverzační kurs v rozsahu dvou oddělení. Pravidla byla stejná, jako tomu bylo u ostatních konverzačních kroužků uvedených výše. V začátečnickém kurzu se dívky měly naučit abuce s důrazem na zvláštnosti ruské výslovnosti. Když dívky zvládaly ruskou výslovnost, přikročilo se ke cvičení ruského přízvuku, který byl procvičován při čtení ruských básní. Důvod byl v osnově uváděn prostě: „*Ježto skladba ruského jazyka jest namnoze shodna se skladbou jazyka českého a ježto ani tvarosloví se s ním mnoho nerozchází, zařídí se konversace hned při počátcích tvarosloví a bude se při ní přihlížeti k nejobtížnější stránce ruského jazyka, k jeho přízvuku. A protože v souhlasu s přízvukem jest rytmus ruského verše, lze již v tomto oddělení jednu hodinu věnovati četbě některého ruského básníka, při čemž neznámá slova i obraty ruštině vlastní se vysvětlí a kratší básně se memorují a deklamují. Kromě veršů bude se v tomto oddělení čísti jen taková prosa, kde přízvuk slova je označen.*“¹⁹¹

Ve vyšším oddělení zůstávaly podmínky v podstatě stejné. První část byla věnována četbě a její následné reprodukci. Opět se memorovaly již přečtené texty týkající se ruských zvyků, zeměpisu a dějin. Rovněž se četly ukázky významných ruských spisovatelů 19. století, případně se doplňovaly mluvnické vědomosti. Dívky musely odevzdávat písemné kompozice. Jednalo se především o obsahy již přečtených a deklamovaných textů, překladů z ruštiny do českého jazyka či pravidelných shrnutí životopisů ruských autorů v rámci literárního vývoje celého 19. století. Dále byla náplní kurzu pochopitelně konverzace. Kurz byl rozdělen tak, že jedna hodina se vždy věnovala první části a druhá hodina se věnovala konverzačnímu tréninku.¹⁹² Jako vhodná kniha pro školní četbu byl dívkám doporučen *Revizor* od Nikolaje V. Gogola.¹⁹³ Vyjma této knihy se jednalo ještě o následující knihy:

¹⁹¹ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str.46 – 47.

¹⁹² *První výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1908 – 1909*, str. 47.

¹⁹³ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 37.

1. Nikolaj Vasiljevič Gogol: *Старосветские помещики*;
2. Michail Jurjevič Lermontov: *Демон*.¹⁹⁴

Škole se navíc postupem času podařilo získat i rodilého mluvčího Alexeje Olimpěva, který dívky ruštině učil.¹⁹⁵ I přesto, že se vedení školy snažilo dívky ve výuce nepovinných jazyků podporovat, počet zájemkyň klesal. Ve školním roce 1923 – 1924 se ruštině učilo dobrovolně pouze 13 dívek z celkového počtu 568 žaček.¹⁹⁶ Není tak příliš divu, že se zároveň jednalo o poslední školní rok, během kterého bylo ruštině vyučováno.

4.3 Výuka polského jazyka

V případě výuky polského jazyka na **Vyšší dívčí škole** platí to stejné, jako v případě výuky nepovinné angličtiny a ruštiny na daném ústavu. Polský jazyk byl zařazen mezi předměty mimořádné a jeho výuce byly věnovány 2 hodiny v týdnu. Pochopitelně pouze v případě, že se našlo minimálně 20 uchazeček, a to jak z řad žákyň Vyšší dívčí školy pokračovací, tak i z řad široké veřejnosti. V případě žákyň bylo dbáno na to, aby se do předmětu zapisovaly především dívky, které již absolvovaly první tři třídy této školy.¹⁹⁷ Výuka polštiny se na Vyšší dívčí škole udržela až do školního roku 1920 – 1921, kdy byla ze školních osnov vyřazena docela.¹⁹⁸

Mezi nepovinnou výuku francouzštiny, angličtiny, těsnopisu, zpěvu a kreslení přibyla během školního roku 1917 – 1918 na **Městském reálném gymnasiu dívčím Krásnohorská** i výuka polského jazyka. Stejně jako v případě angličtiny, i jí byla věnována dvě oddělení v rozsahu dvou vyučovacích hodin týdně. Jelikož byla výuka jazyků v tomto období vždy propojena s četbou cizojazyčných knih, ani v případě výuky polštiny tomu nemohlo být jinak. Začátky výuky a seznamování se s novým jazykem byly věnovány především četbě a postupnému psaní. Konverzování v polštině bylo opět silně vázáno na znalost polské literatury, o které se navzájem během hodiny diskutovalo.

¹⁹⁴ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1911 – 1912*, str. 38.

¹⁹⁵ AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1923 – 1924*, str. 5.

¹⁹⁶ *Výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1923 – 1924*, str. 13 – 14.

¹⁹⁷ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola hlavního města Prahy, *Výroční zpráva za školní rok 1914 – 1915*, str. 41.

¹⁹⁸ LA, Výroční zprávy středních škol, Vyšší dívčí škola hlavního města Prahy, *Výroční zpráva za školní rok, 1920 – 1921*, str. 7.

Výjimkou pochopitelně nebyly ani diktáty a memorování přečtených textů. Dívky na konci prvního oddílu musely zvládnout číst vybrané polské texty, memorovat jejich obsah z paměti a musely být schopny napsat dopis v polském jazyce. V II. oddílu se přistoupilo ke čtení vybraných polských autorů a následující literatury:

1. Adam Mickiewicz (*Pan Tadeusz czyli ostatni zajazd na Litwie*);
2. Juliusz Słowacki (*Ojciec zadzumionych*);
3. Aleksander Fredro (*Zemsta*);
4. Kazimierz Brodziński (*Wiesław*).¹⁹⁹

Dívky měly během studia získat přehled polské literatury, se zřetelem k moderní době. Polskému jazyku se vyučovalo pouze do roku 1919. Od školního roku 1919 – 1920 už polština vyučována nebyla.

4.4 Výuka srbochorvatského jazyka

Ve školním roce 1922 – 1923 se začalo na **Městském reálném gymnasiu dívčím Krásnohorská** vyučovat také nepovinné srbocharvotštině. Tomuto jazyku se učilo pouze v I. oddělení s časovou dotací 2 hodiny týdně. Cílem bylo seznámit dívky se základními jazykovými poznatky, umožňující snadného dorozumění s cizinci týkající se běžné konverzace. U dívek byl kladen důraz na správné čtení a dobrou výslovnost. Během kurzu se dívky měly naučit tvořit samostatně jednoduché věty a základy konverzace. Díky srovnání české mluvnice s charvátskou učebnicí Dr. S. Čajkova měly dívky získat poznatky o fungování charvátské gramatiky. Zároveň během četby článků byly dívky seznamovány s charvátským zeměpisem, dějepisem, kulturními, hospodářskými a lidovými poměry v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Dívky musely memorovat drobné básně a konverzovat o tématech týkající se každodenního života. Přibližně od Vánoc musely dívky každých šest neděl odevzdávat jednu školní kompozici, střídavě v latině a kyrilici.²⁰⁰ Srbochorvatštině se vyučovalo do roku 1924, kdy se od její výuky upustilo.

¹⁹⁹ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasia dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 34.

²⁰⁰ *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 11.

4.5 Výuka italského jazyka

Jako nepovinnému jazyku se vyučovalo italštině na **Městském reálném gymnasiu dívčím Krásnohorská** od školního roku 1918 – 1919. Kromě výuky nepovinné angličtiny a polštiny se vyučovalo všem ostatním nepovinným jazykům pouze v I. oddělení po 2 hodinách týdně. Důraz byl kladen na procvičování výslovnosti jednotlivých slov a vět. Pochopitelně i v případě výuky nepovinné italštiny docházelo ke čtení vhodných článků, většinou obsahu popisného a výpravného. S dívkami se probíraly základy mluvnice a dívky se cvičily v konverzačním tréninku, který spočíval v nácviku kladení otázek a formulování gramaticky správných odpovědí.²⁰¹ Výuka italštiny se ovšem netěšila velkému zájmu uchazeček a z toho důvodu byla v roce 1920 výuka ukončena.

Krátká byla také výuka italského jazyka na **Dívčím lyceu na Královských Vinohradech**, kde byl kurz italštiny otevřen během školního roku 1923 – 1924. Bohužel, zásadní informace o výuce nepovinného jazyka chybí.²⁰² Patrně se ovšem tento risk nevyvedl tak, jak by si vedení školy představovalo, neboť výuka probíhala pouze jeden rok. V následujícím školním roce byla výuka nepovinné italštiny zrušena.

²⁰¹ LA, Výroční zprávy středních škol, Městského reálného gymnasium dívčí „Krásnohorská“, *Výroční zpráva za školní rok 1918 – 1919*, str. 13.

²⁰² AHMP, Výroční zprávy (tištěné), inv. č. 207, č. kartonu: 47, *Výroční zpráva Dívčího lycea na Královských Vinohradech za školní rok 1923 – 1924*, str. 13.

Závěr

Téma této práce nabízí celou řadu zajímavých úhlů pohledů, kterými lze na tuto dosud nepříliš probádanou problematiku nahlížet. Tuto práci a její obsah lze z části vnímat jako určitou sondu do vývoje školních osnov, do způsobu organizace školní výuky a její následné realizace na uvedených třech typech dívčích škol. Cílem práce bylo zachycení proměny výuky cizích jazyků v časově vymezeném období 1910 – 1930 s přesně vymezeným lokálním rozsahem týkající se území Královského hlavního města Prahy a pro roce 1922 také Velké Prahy. Obsah práce tvořila výuka cizích jazyků na třech významných dívčích středních školách s právem veřejnosti rozličného typu – Vyšší dívčí škole, Dívčím gymnasiu spolku Minervy v Praze a Dívčím lyceu na Královských Vinohradech, které se soustředily na přípravu dívek ke studiu na vysoké škole, kde byla znalost cizích jazyků zapotřebí. Během sledovaného období bylo jasně patrné, že dívčí školství během 20. století zůstávalo i nadále úzce spjato s emancipačním hnutím českých žen. Rovněž se ovšem nevymanilo z původní představy, která shledávala podstatu výchovy dívek ve výuce praktických předmětů, které měly sloužit k tomu, že se s ženy díky studiu stala především zdatná a pečlivá hospodyňka. Pokud se ovšem dívka, obvykle z měšťanské rodiny, rozhodla dále studovat na střední škole s právem veřejnosti, nevyhnula se ani výuce cizích jazyků. Jak bylo uvedeno v práci, ne vždy působila tato nabídka jako lákadlo na dívky toužící po studiu. Dokladem tohoto tvrzení byla především z výuka klasických jazyků, které bývaly pro mnoho dívek velmi obtížnou překážkou. Ve sledovaném období je rovněž patrný nárůst zájmu o studium moderních a živých jazyků. Komplikací bylo, že pro takové množství časové dotace nebylo dostatek vhodně vyškolených pedagogických pracovníků, kteří by byli ve výuce jazyků dostatečně zkušení. S rozvojem různých konverzačních kurzů, které při školách v průběhu let vznikaly, aby dívkám umožnily zlepšit si obratnost ve slovním projevu, se začal objevovat i nový fenomén rodilých mluvčích. Přesto se v hodinách věnovalo minimální množství času pro nácvik konverzace. Drtivou většinu studia dívky strávily četbou zadaných knih, jejich překladů a memorování jejich obsahu. Náplň výuky se rovněž nevynula ani politické angažovanosti. Do roku 1918 musely školy prokazovat svou loajalitu k habsbursko-lotrinskému panovnickému rodu, po vzniku Československé republiky bylo naopak vhodné zdůrazňovat význam všech, kteří pomohli zemi od této

dynastie osvobodit. V průběhu sledovaného období lze pozorovat určitý konkurenční boj, svedený ve školních osnovách jednotlivých ústavů, který se snaží prosadit výuku francouzského jazyka na úkor jazyka německého. Postupně se do čela moderní výuky dostala zřetelně francouzština, přesto ani po roce 1918 význam německého jazyka nikterak neopadl, ovšem ani výrazně nevzrostl. Současně se s tímto trendem se objevuje také snaha podpořit slovanský boj proti germánským národům zavedením nepovinných slovanských jazyků, především ruštiny, srbochorvatštiny a polštiny. Tyto jazyky se ovšem netěšily velkému zájmu ze strany studujících dívek, z toho důvodu bylo od jejich výuky velmi rychle upuštěno. Po roce 1918 se Československá republika dostává do hledáčku dalších cizojazyčných škol a českým školám se dostává řady návštěv ze zahraničí. Dívky se tak snadněji dostávají do kontaktu s cizinci, kteří školy navštěvují. Co se týče výuky klasických jazyků v nové republice, je jasně zřetelný jejich mírný úpadek. Především lze pozorovat nelichotivý stav výuky řeckého jazyka, který během sledovaného období ze školních osnov zmíněných škol vymizel. Nutno dodat, že se tak stalo po poměrně dlouhodobé stagnaci se výuce a pravděpodobně i nejasné organizaci výuky, kdy nebylo přesně patrné, jak správně výuku tohoto jazyka uchopit natolik, aby i pro dívky byla zajímavá. Naproti tomu výuka latinského jazyka se ve školních osnovách udržela i přes značné argumenty, že se jedná o mrtvý jazyk, kterým se nedá domluvit.

Seznam použitých informačních zdrojů

Archivní fondy:

AHMP, fond Státní dívčí reálné gymnasium Praha XII., Slezská ul. 68

AHMP, fond Vyšší dívčí škola a Dívčí reálné gymnasium hlavního města Prahy, Vodičkova ul.

AHMP, fond Dívčí gymnasium „Krásnohorská“ Praha II. – Nové Město, Vodičkova ul. 22

NA, fond Zemská školní rada Praha (část 1869 – 1918)

LA, fond Výroční zprávy středních škol

Sekundární literatura:

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy.

DRTINA, František. *Dívčí školství u nás a jinde*. Praha: Jednota učitelek, 1905.

JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?: školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)*. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum, 2012.

LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.

LENDEROVÁ, Milena. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

MALÍNSKÁ, Jana. *"My byly, jsme a budeme!": české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999.

ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*. Praha: Libri, 2007.

SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Národní muzeum, 2012.

SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016.

STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské*

společnosti: genderové a sociální aspekty procesu socializace mládeže v období 1774-1868. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2013.

UHROVÁ, Eva. *Anna Honzáková a jiné dámy.* Česko: E. Uhrová, 2012.

Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 4.- 6. března 2004. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2004.

WEIGNER Leopold. *Dívčí školství pokračovací a odborně jinde a u nás.* Praha: Ústřední spolek českých žen, 1906.

Dobové periodikum

Beseda učitelská

Ženské listy

Seznam tabulek

Tabulka 1 Učební osnova ze školního roku 1909 – 1910.....	25
---	----